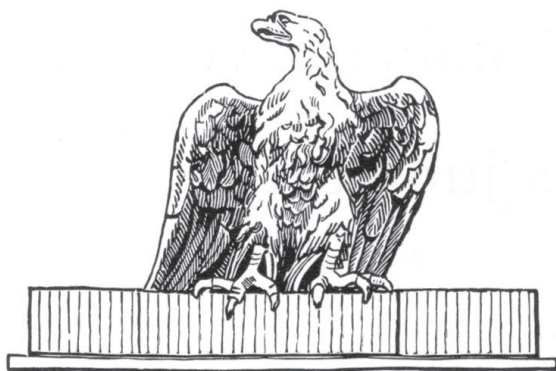

DET TEOLOGISKE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET

TEOL

INFORMATION

Coelestem adspicit lucem.

Nr. 50 september 2014

Indholdsfortegnelse

Siden sidst af dekan, professor, dr.theol. Kirsten Busch Nielsen	3
Hohlenberg-mysteriet af lektor Jens Juhl Jensen	6
Bibelselskabet og fakultetet af forh. lektor, ph.d. Bodil Ejrnæs	9
Det sindssyge, brovtende, frihedselskende og bondske geni med munkekutte og træsko af professor (mso), ph.d. Anna Vind	13
Selvforståelse og selv fremmedgørelse af professor, dr. theol. Arne Grøn	17
„Det andet i det samme“ – dekonstruktive variationer over selvforhold og fremmedhed af ph.d.-stipendiat, cand.mag. i filosofi Cathrine Bjørnholt Michaelsen	21
Til bowling med de bolde Dødehavsforskere af postdoc, ph.d. Trine B. Hasselbalch	25
Martin Luther og treenigheden af ph.d.-stipendiat, cand theol. Martin Ravn	29
Uddannelsesislam – et greb om det islamiskes udfoldelse i skolen på Zanzibar af ph.d.-stipendiat, cand.mag., MA Afrikastudier Julie Sommer von Würden	33
Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter af rektor, ph.d. Hans Vium Mikkelsen	37
Nye muligheder i efter- og videreuddannelse: masterspor af lektor, dr.theol. h.c. Hans Raun Iversen	40
Frem med sproget af professor, dr.phil. & theol. Troels Engberg-Pedersen og professor, dr.theol. Mogens Müller	44
Kalender ved Pia Christensen	48
Liste over Publikationer fra Det Teologiske Fakultet	52

TEOL-information udgives af Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet, og udkommer to gange årligt, i februar og september. TEOL-information distribueres gratis til udvalgte offentlige og kirkelige institutioner samt til indenlandske universiteter, gymnasier, hovedbiblioteker og pressen. Bladet kan rekvireres ved henvendelse til Kim Petersen på tlf. 35 32 36 67 eller på e-mail: kpe@teol.ku.dk

Meninger, der tilkendes i TEOL-information, gengiver de enkelte forfatteres synspunkter og er ikke nødvendigvis udtryk for redaktionens holdning.

Ansvarshavende redaktør: Dekan, professor, dr.theol. Kirsten Busch Nielsen.

Redaktion: Professor, dr.theol. Mogens Müller.

Layout og sats: Specialtrykkeriet Viborg

Tryk: Specialtrykkeriet Viborg. *Oplag:* 3.500

Artikler, der offentliggøres i TEOL-information, kan citeres med angivelse af kilde.

Forside: Skitse til relief en ørnen, der skuer det himmelske lys, anbragt over indgangen til Københavns Universitets hovedbygning. Se nærmere i artiklen s. 6.

**Det Teologiske Fakultet,
Købmagergade 44-46, Postboks 2164
1150 København K.
Tlf.: 35 32 39 61
Fax: 35 32 36 00
www.teol.ku.dk**

Siden sidst

Af dekan, professor, dr.theol. Kirsten Busch Nielsen

Også 2014 er et jubilæumsår. Det Teologiske Fakultet tog hul på markeringen af 200-året for Norges grundlov ved et arrangement den 25. februar. Her vendtes blikket til-

bage til den „bededag“ i de norske kirker for præcis 200 år siden, der skulle blive en af de vigtige datoer i foråret 1814. Jubilæumsdagen var tilrettelagt af fakultetet i samarbejde med Teologisk Fakultet ved Universitetet i Oslo som endnu et udtryk for det nære forhold mellem de to institutioner. I arrangementet deltog Norges ambassadør i Danmark og de to universiteters rektorer, fagfolk og studerende fra begge fakulteter samt gæster udefra. Gennem taler og forelæsninger så vi tilbage på „dengang teologerne bestemte Norges og Danmarks fremtid“. Sådant blev efterfølgende teologernes rolle ved tilblivelsen af Eidsvoll-forfatningen beskrevet af *Universitetsavisen*.

I efteråret markeres yderligere et 200-års jubilæum. Bibelselskabet rundede de to århundreder i maj 2014 og indbyder sammen med fakultetet den 22. oktober

til et offentligt seminar om den side af selskabets virksomhed, hvor der traditionelt har været den tætteste kontakt til fagteologerne på universitetet, nemlig bibeloversættelsesarbejdet. Det er en selvfølgelig forpligtelse for Det Teologiske Fakultet at gøre sit for at sikre, at der også i fremtiden vil kunne rekrutteres oversættere med gode sprog- og øvrige faglige kundskaber. Opmuntrende er det derfor, at medarbejdere ved fakultetet viderefører traditionen for at medvirke ved bibeloversættelse, nu ved at bidrage til *Det Gamle Testamente på nudansk*.

Flere jubilæer venter. 2017 er 500-året for reformationen. Udforskningen af reformationens historie og betydning er en anden af Det Teologiske Fakultets indlysende forpligtelser. Fakultetet er godt i gang med at lægge planer for sin deltagelse gennem forskning, uddannelse og formidling i den nationale og internationale markering af reformationsjubilæet. Nogle aktiviteter er der taget hul på, andre udestår. Det vil man foruden i dette hæfte alt sammen kunne læse om på hjemmesiden www.reformation.teol.ku.dk.

Siden sidst har rektor på fakultetet anmodning tildelt tidligere biskop over Göteborg Stift, theol.dr. Carl Axel Aure-

lius titlen adjungeret professor i kirkehistorie med virkning frem til januar 2019. Netop reformationens betydning er Carl Axel Aurelius' forskningsområde. Også forskningsbibliotekar, dr.theol. Christian Gottlieb har for en femårig periode frem til september 2019 fået ret til titlen adjungeret professor i kirkehistorie. Christian Gottlieb vil på sit faglige felt, nyere russisk og østeuropæisk kirkehistorie, kunne tilføre fakultetet en ellers savnet ekspertise. Fakultetet byder dem begge velkommen! Oplysninger om tiltrædelsesforelæsningserne fremgår af kalenderen sidst i bladet og på www.teol.ku.dk.

Cand.theol. Mikkel Christoffersen er i forårets løb blevet ansat som ph.d.-stipendiat med tilknytning til det fælles-universitære forskningsprojekt *Changing Disasters*, som derved fra teologisk hold er fuldt bemandet. Ligeledes er to post-docer trådt til, nemlig ph.d. Mette Bundvad, der har modtaget stipendium fra Carlsbergfondet til undersøgelsen „Space in the Hebrew Bible and Intertestamental Vision Literature“, og ph.d. Tilde Bak Halvgaard, der finansieret af Det Frie Forskningsråd / Kultur og Kommunikation skal gennemføre projektet „Beyond the Canon. New Perspectives on Paul and the Gnostics“. Det Frie Forskningsråd står også bag den store bevilling til et treårigt forskningsprojekt, som lektor Hans Raun Iversen ved forårssemesterets slutning modtog tilsagn om. Projektet, der omfatter forskere og ph.d.-studerende fra teologi, jura, religionsvidenskab og økonomi, bærer titlen „What Money Can't Buy. The Dynamics between Market Orientation, Individualization, and Social Capital. The Case of the Danish National Church“. Denne overskrift kalder på en

kommentar. Også i forskningens verden er det sådan, at ikke alt kan fås for penge. Det må ikke glemmes. Men det behøver omvendt ikke at betyde, at fakultetet ikke kan glæde sig over de bevillinger, som forskerne opnår gennem en ihærdig indsats med at skrive ansøgninger til forskningsråd og fonde.

Mens forskningsansøgningerne i dag er blevet næsten fast del af det videnskabelige arbejde for universitetsansatte, har konferenceplanlægning vist altid været det. På den videnskabelige konference lægges resultater frem til diskussion, ideer luftes, publikationer aftales, og kontakter plejes. Forskere ved fakultetet har i årets første del forestået en række internationale konferencer. Ikke alle kan nævnes, men alene titlerne på et udvalg af de afholdte konferencer tegner et billede af bredden af den faglige virksomhed: *Memory, Identity, and Limits of Understanding: Jewish Sources and Resources* (professor Claudia Welz), *Material Philology and the Dead Sea Scrolls: New Approaches for New Text Editions* (post-doc Trine Hasselbalch, lektor Søren Holst og professor Jesper Høgenhaven), *Kierkegaard Sources and Reception: The State of Kierkegaard Studies Today* (lektor Jon Stewart) og *Luke's Literary Creativity* (professor Mogens Müller).

Tre ph.d.-studerende har i forårets løb nået det mål, de har forfulgt gennem deres ph.d.-studier. Ph.d.-graden er tildelt cand.theol. Rose Marie Tillisch, der har forsvaret afhandlingen *Ydmygheden er stedet. Kristustro i P.G. Lindhardts (1910-1988) og Bernhard af Clairvaux's (1090-1153) forkyndelse*, cand.theol. Therese Bering Solten, hvis afhandling bærer titlen *Troens øjeblik. En tematisk,*

hermeneutisk og genreorienteret studie i N.F.S. Grundtvigs salmer, og cand.theol. Frederik Poulsen, der har skrevet om *God, His Servant, and the Nations in Isaiah 42:1-9. Biblical Theological Reflections after Brevard S. Childs and Hans Hübnér*. Fakultetets lykønskning for veludført akademisk præstation vil de tre modtage ved den årlige dimissionsfest, som finder sted den 24. oktober.

Her vil også de resultater blive fejret, som nyslåede bachelorer og kandidater i teologi samt kandidater fra de to engelsksprogede uddannelser, *The Religious Roots of Europe* og *African Studies*, har opnået. Gennem en længere årrække har der blandt fakultetets dimittender hvert år været nogle, der har gennemført en fleksibel masteruddannelse. Også de indbydes til dimissionshøjtideligheden. Fakultetet lægger megen vægt på at kunne tilbyde efter- og videreuddannelse inden for sine fagområder, teologi og Afrikastudier. En sideeffekt er, at der ad den vej skabes rammer for vedligeholdelsen af den faglige kontakt med tidligere studerende. Vi er taknemmelige for, at et antal brugerrepræsentanter fra forskellige sektorer bruger tid og kræfter på at rådgive fakultetet om tilrettelæggelsen af efter- og videreuddannelsesestilbuddene.

Dette skrives, mens administrationen knap er færdig med at registrere de resultater, der i løbet af juni er opnået ved eksamensbordet. Studiestatistikken foreligger derfor endnu ikke. Som for forskningen gælder det for uddannelsesaktiviteterne, at ikke alt kan fås for penge eller gøres op i tal. Studieresultater er

andet og mere end det, der bogføres: Erkendelse, viden, faglig udvikling og dannelse. Fordi universitetsuddannelserne har deres baggrund i forskning, er den faglige udveksling mellem studerende og forskere et af universitetets kendetegn og ret beset en af dets attraktioner. Det er noget af det, der skal værnes om og gerne udvikles, når fakultetet i den kommende tid på uddannelsessiden tager de næste skridt i det arbejde, hvorigennem de lovkrav, der følger af den af folketinget vedtagne studiefremdriftsreform, vil blive indfriet.

Af TEOL-informations læsere vil mange have kendt sekretariatschef Niels Christian Tolvang-Nielsen. Niels Christian Tolvang-Nielsen døde uventet den 2. maj. I de knap tyve år, han var ansat ved Det Teologiske Fakultet, har universitetsadministrationen undergået store forandringer. På fakultetet stod Niels Christian Tolvang-Nielsen på sin egen tænksomme måde i spidsen for det hele. At hans virke i sagens natur ofte var usynligt udadtil, mindsker ikke dets betydning for fakultetet, måske snarere tværtimod.

Der er store og små jubilæer. Med dette hæfte når TEOL-information nummer 50. Serien af først blå, siden hvid-violette hæfter i reolen er en af de måder, hvorpå foreløbig de seneste 25 år – unægtelig et kort udsnit af fakultetets historie – i fremtiden vil kunne dokumenteres. Ønsker man det, kan bladet i dag også læses på nettet. Gamle såvel som nytilkomne læsere ønskes god fornøjelse. Velkommen til et nyt semester og et nyt akademisk år!

Hohlenberg-mysteriet

Af lektor Jens Juhl Jensen

En dag i begyndelsen af 1830'erne traf en professor ved Københavns Universitet en stor beslutning: han ville ændre sit fornavn. Nutildags rendes kordegne over hele landet på dørene af folk der er ude i et lignende ærinde, som oftest drevet af numerologiske overvejelser eller anden form for overtro. Men dengang var det noget i retning af helligbrøde, hvilket Hohlenberg som teolog var helt på det rene med. Navnet var jo givet ham ved dåben i 1797 og altså en del af et sakramente. Indtil da havde han heddet Matthias, men skiftede nu til Mathias. Der er ingen forskel i udtalen, så hvad var den dybere mening? Det spørgsmål er en af ganske mange gåder, der omgiver hans person.

Man nærmede sig 300 års jubilæet for den lutherske reformation i 1536. I den anledning skulle universitetets facade på Frue Plads renoveres. Det blev overdraget Hohlenberg at udforme et nyt motto for den lærde anstalt, og han fik bevilget tre års orlov til at løse opgaven. Resultatet, som kan ses den dag i dag, blev en tekst med følgende ordlyd:

COELESTEM ADSPICIT LUCEM

Den kan på dansk gengives med 'Den beskuer det himmelske lys'. At den er af-

fattet på et uddødt fremmedsprog, kan ikke undre. Latin var datidens internationale videnskabsprog, og flere af Hohlenbergs bøger er da også skrevet på det sprog. Men hvad slags latin optræder her? Hvis man sammenligner åndsproduktet med almindeligt klassisk sprog, som det optræder f.eks. hos Cicero, er der noget mærkeligt ved alle tre ord. Ordet for himmelsk er afledt af glosen *caelum* og burde derfor have heddet *caelestem*. Skrivemåden med O stammer fra middelalderen og skyldes en misforstået etymologi. Til gengæld er formen *adspicit* førklassisk. Der burde have stået *aspicit*, jævnfør det almindelige danske fremmedord *aspekt*. Til gengæld smager det sidste ords skrivemåde af renæssancen, for først i den periode begyndte man skelne mellem U og V. Hvis teksten skulle illudere som eksempel på klassisk latin, burde der altså have stået *LVCEM*.

Men der er en anden ejendommelighed ved denne devise, og det er her, navneskiftet kommer ind i billedet. Indskriften er på 22 bogstaver, mens Hohlenbergs navn i den oprindelige version rummer 23. Ved at fjerne et overflødigt T slår han flere fluer med et smæk. Universitetets officielle navn var dengang Kiøbenhavns

Universitet, ligeledes 22 bogstaver. Som ekstragevinst opnår han endvidere at drage et teologisk aspekt ind i sagen. Jødisk religion regner 22 for et helligt tal, fordi det er antallet af tegn i det hebraiske alfabet. Alt dette vakte ingen protest blandt hans lærde kolleger. Det gjorde derimod det relief, der befinder sig ovenover, den bekendte ørn.

Man påpegede, at en ørn ikke er noget rimeligt symbol på fredelig forskning, og at hvis der endelig skulle sidde en rovfugl dér, så burde det være en ugle, der jo almindeligvis går for at være et meget klogt stykke fjerkræ. Men Hohlenberg holdt på sit, og det endte som bekendt med, at han fik sin vilje, ikke mindst fordi han havde forbindelserne i orden. Hans svigerfader var rigets statsminister Ove Malling, og hans svoger var universitetets arkitekt.

For at forstå facadeudsmykningen til bunds er man nødt til at inddrage Hohlenbergs far, som ganske vist var død mange år før, men ikke desto mindre – ja måske netop af den grund – havde gjort et uudslætteligt indtryk på sønnen, som var enebarn. Frantz Hohlenberg døde allerede som 38-årig, men havde inden da haft et begivenhedsrigt levnedsløb. Han var højtbegavet og indledte allerede i en alder af fem (!) år en militær karriere, der skulle føre ham vidt omkring, både i Europa og hinsides Atlanten. I gymnasietiden afslørede han stor interesse for matematik og begyndte derfor at følge forelæsninger i dette fag på universitetet hos den internationalt berømte forsker professor Thomas Bugge. Efter sin studentereksamen rejste han først til Paris for at studere videre, men fortsatte på grund af den netop udbrudte franske revolution til Ita-

lien, England og Sverige. Han ønskede at dygtiggøre sig inden for skibsbygning og blev da også ansat som konstruktør i den danske flåde. I 1795 blev han i Holmens Kirke gift med Elise Judithe Hagen (1771-1814). Alt tegnede lyst; men så gik det galt fra den ene dag til den anden.

Kort før jul 1799 sejlede hans nyeste konstruktion ud fra København med kurs mod Middelhavet. Mere vides ikke om dets skæbne. Det kan være sunket undervejs, eller det kan være blevet opsnappet af pirater. Byens indvånere udså sig hurtigt ham som syndebug og beskyldte ham for at have forvoldt flere hundrede søfolks død. Han blev kritiseret i både avisartikler, piecer og flyveblade. Det tærede så voldsomt på hans helbred, at han besluttede at emigrere til Dansk Vestindien, hvor han fik en beskedent stilling som havnemester og lods i Christiansstad på St. Croix. En uge efter ankomsten døde han, hvorpå enken returnerede til Danmark sammen med sønnen. Det sporløst forsvundne skibs navn var Hvide Ørn.

Hvis man vil pejle sig ind på Hohlenbergs årelange overvejelser, er man nødt til at foretage en minutløs dekonstruktion af inskriptionen, så at sige dissekere den. De tre ord er bundet sammen af en triviell syntaktisk forbindelse: transitivt verbum kombineret med et genstandsled bestående af et substantiv og et adjektiv, begge i akkusativ. Men også i en anden henseende har de et fællespræg. Bogstavet C optræder én enkelt gang i hvert ord, hvad intet andet bogstav gør. Resultatet bliver et kronogram, idet CCC har talværdien 300, en raffineret hentydning til jubilæet. Derved har Hohlenberg forhindret sig selv i at bruge gloser med mere end ét C,

hvad der er et ganske pænt antal af.

Denne vanskelighed lykkes det ham dog at komme udenom på snild vis. Indskriften rummer nemlig et anagram, som lader sig tyde med udgangspunkt i ordenes indbyrdes rækkefølge: *coelesTEM adsPicit luceM*. Det er ordet *templum*, som her dukker frem af tågerne. Derefter er det let nok at trævle resten op. I alt står der: *ecce scola, Dei sit templum* 'her er der en skole, den skal være et Guds tempel'.

Et meget fromt ønske; men Hohlenberg havde en yderligere, mindre from, trumf oppe i ærmet. De tre ord er nemlig i fonetisk henseende bygget op over hans eget navn. Det drejer sig om antallet af stavelser og om et flertal af vokalerne. Glosen *cOeLEstEm* har tre stavelser ligesom *hOhLEnbErg*, *AdspIcit* minder om *mAthIas*, *lucEm* om *hagEn*. Relieffet er et mindesmærke over hans far, inskriptionen over ham selv! Universitetet må nøjes med et beskedent kødben: De første tre bogstaver udtales ligesom første stavelse i Københavns Universitet. Og i kiødben.

Så kort teksten end er, må man dog indrømme, at Hohlenberg har brugt den treårige orlovsperiode godt. Hans dybeste motiv har været at hævne faderens alt for tidlige bortgang ved at gøre grin med det borgerskab, der havde drevet ham i udlændighed og død. Det lykkedes for ham ved at lade den hvide ørn genopstå som relief på en af byens centraleste bygninger. Samtidig har han villet sætte et mindesmærke, ikke over anstaltens lærdom, men over sin egen. Det gjorde han ved at lade teksten være præget af den sans for matematik, han havde arvet fra sit fædrene ophav.

Teologien gik i arv til hans søn Ove, der blev præst ved Holmens Kirke. Han udgav en lang række sangbøger og har lagt navn til et børnehjem. Dennes søn igen, Johannes Hohlenberg (1881-1960), var et såre alsidigt menneske. Han begyndte som kunstmaler, elev af Zahrtmann, men slog derefter ind på en forfatterkarriere, der gjorde ham internationalt berømt. Blandt hans emner var Søren Kierkegaard, Goethe, Nostradamus, Kheops-pyramiden. Med ham uddøde slægtens mandlige linje.

Bibelselskabet og fakultetet

Af forh. lektor, ph.d. Bodil Ejrnæs

For nogle årtier siden var det en årligt tilbagevendende begivenhed ved Det Teologiske Fakultet, at alle nye teologiske studenter kort efter deres immatrikulation blev ind-

budt til en særlig ceremoni. Her holdt Bibelselskabets formand eller generalsekretær en lille tale om selskabets arbejde, og hver af de nyimmatrikulerede stud. teol.'er fik overrakt et eksemplar af *Novum Testamentum Graece* og *Biblia Hebraica* med et *ex libris* indklæbet: Gave fra Det danske Bibelselskab. Ud over at den generøse gave kunne bidrage til at nedsætte de nye stud. teol.'ers udgifter til bogkøb, var den en slags symbol på de tætte bånd, der fra første færd har været mellem Bibelselskabet og fakultetet. Bibelselskabets 200 års jubilæum i maj dette år kan være en god anledning til at gøre status.

Oprettelsen af Bibelselskabet

Det var skotten Ebenezer Henderson fra det nyoprettede Britiske Bibelselskab, der under sit ophold i København i årene

1812-14 satte gang i planerne om et bibelselskab i Danmark. Henderson, der selv var en lærd teologisk forsker, havde god kontakt til ledende folk inden for universitet og kirke. Dem fik han gjort interesserede i foretagendet, og i maj 1814 samledes en gruppe indflydelsesrige mænd, som besluttede at føre planerne ud i livet. Blandt initiativtagerne var biskop Fr. Münter og pastor, senere biskop, J.P. Mynster samt de to teologiprofessorer P.E. Müller og Jens Møller. De blev alle en del af direktionen i det nystiftede selskab. Desuden kom de til at indtage en central rolle i en af de første opgaver, Bibelselskabet kastede sig over: at udarbejde en revision af den eksisterende oversættelse af Det Nye Testamente. Dermed var retningen angivet: Fra første færd har forskere fra fakultetet været involveret i Bibelselskabets virksomhed, både som medlemmer af direktionen og – i endnu højere grad – ved at blive inddraget i konkrete opgaver, af hvilke arbejdet med nye bibelrevisioner og -oversættelser står helt centralt.

I det følgende vil jeg koncentrere mig om bibeloversættelsesarbejdet som den vigtigste fællesopgave for Bibelselskabet og fakultetsfolk igennem de 200 år, vel

vidende, at det positive samarbejde i de senere år også har udmøntet sig i talrige andre udgivelsesprojekter, herunder oversættelser af tekster i omegnen af de kanoniske bibelskrifter (fx Apokryfer og Pseudepigrapher samt De Apostolske Fædre) og formidling af bibelforskningens resultater (fx kommentarserier, bibelleksikon, studiebibel og bibelatlas samt tidsskriftet *Bibliana*).

Revisionerne i 1800-tallet

Allerede i de første årsberetninger fra Bibelselskabet luftes planerne om en revision af Det Nye Testamente. Den bibeloversættelse, der på det tidspunkt var den gængse, gik tilbage til Resens oversættelse fra 1607, og selv om den var blevet revideret med jævne mellemrum, senest i 1740, kunne den nok trænge til et nyt gennemsyn. Sagen blev overvejet i den midlertidige bestyrelse, og man nåede frem til, at det var hensigtsmæssigt at iværksætte en ny revision. Der blev nedsat et udvalg af stort set de samme personer, som havde været initiativtagere til Bibelselskabets oprettelse, og efter at man havde udsendt en prøveoversættelse af Jakobsbrevet, som blev godkendt af kongen, blev det besluttet at fortsætte arbejdet med resten af Det Nye Testamente. Få år efter, i 1819, blev det færdige værk autoriseret og udgivet.

Næppe havde man afsluttet revisionen af Det Nye Testamente, før tanken om at fortsætte med Det Gamle Testamente dukkede op i Bibelselskabets direktion. Men der skulle gå et par årtier, inden man kom videre med den sag. Projektet kom endelig i gang midt i århundredet med professor i Det Gamle Testamente C. Hermansen som leder. Desværre gik det

noget trægt, men omsider lykkedes det at få revisionen færdig, og en ny autoriseret udgave af Det Gamle Testamente udkom i 1871. Efter endnu nogle årtier kommer så den allersidste revision af Det Nye Testamente i 1907. Også her var fagteologer involveret foruden et par af kirkens folk.

If. kommissorierne skulle disse tre revisioner først og fremmest omfatte sproglige justeringer. Men man kan fornemme, at de fagfolk, der var involveret, nærede et vist ubehag ved, at de ikke kunne gå længere i ændringerne. Der var i løbet af 1800-tallet sket så meget inden for bibelforskningen, at man indså, at nye formuleringer måtte til ikke bare af dansksproglige og stilistiske grunde, men også af eksegetiske grunde. På universitetet gjorde den historisk-kritiske bibelforskning sig i stigende grad gældende, og det blev efterhånden tydeligere og tydeligere, at kirken og videnskaben havde forskellige syn på de bibelske tekster; især de gammeltestamentlige gav anledning til divergerende opfattelser. Det er en problemstilling, som sporadisk dukker op i Bibelselskabets årsberetninger fra slutningen af 1800-tallet, og som kommer til at præge bibeloversættelsesarbejdet i det følgende århundrede.

Nyoversættelserne i 1900-tallet

I begyndelsen af 1900-tallet kom det til at stå klart, at de forrige årtiers bibelrevisioner ikke længere var forsvarlige, men måtte afløses af en helt ny autoriseret oversættelse – i første omgang af Det Gamle Testamente. I Bibelselskabets bestyrelse besluttede man at løse problemet med videnskabens og kirkens divergerende bibelsyn ved at organisere arbejdet som en ‘totrinsraket’: først en *videnska-*

belig nyoversættelse og derefter en *kirke-*
lig bearbejdning som to adskilte proces-
ser med involvering af to forskellige per-
sonkredse, der repræsenterede hhv.
videnskabens og kirkens verden. Allerede
da forslaget om en ny oversættelse blev
fremsat i 1917, kunne man konstatere, at
første trin faktisk kunne betragtes som
afsluttet! Der forelå nemlig allerede en
videnskabelig nyoversættelse af Det
Gamle Testamente, der var udkommet i
1910. Den var udarbejdet af professor i
Det Gamle Testamente (senere i semitisk
filologi) Fr. Buhl og hans medarbejdere,
og den kunne man lægge til grund. For så
vidt fortsatte man altså den praksis, der
havde været gældende i hele Bibelselska-
bets historie, at involvere fagfolk fra fa-
kultetet i arbejdet med en ny bibeludga-
ve; men det nye var, at der fulgte endnu
en ganske omfattende proces: den kirke-
lige bearbejdning, som blev foretaget af
en kommission, der udelukkende bestod
af kirkens folk (med sognepræst Ryge
Jensen som *primus motor*). Der blev ud-
sendt prøveoversættelser, og det færdige
resultat af arbejdet blev forelagt for fa-
kultetet, før oversættelsen blev autorise-
ret i 1931. Imidlertid betingede fakultetet
sin godkendelse af, at der blev foranstal-
tet en udgave med angivelse af de mange
steder, hvor oversættelsen byggede på
tekstrettelser. Det blev imødekommet af
Bibelselskabet, og i 1942 kom Fl. Hvid-
bergs tekstkritiske udgave af den autori-
serede oversættelse.

At proceduren omkring 1931-oversæt-
telsens tilblivelse ikke blev mødt af udel-
begejstring fra fakultetets side, er stærkt
nedtonet i Bibelselskabets beretninger fra
1920'erne og 30'erne, som ellers beskæf-
tiger sig indgående med det igangværen-

de oversættelsesarbejde. Men i beretnin-
ger fra 1960'erne og 70'erne, hvor en af-
løser for 1931-oversættelsen kommer på
tale, lægges der ikke skjul på, at der den-
gang herskede en vis utilfredshed med
1931-oversættelsen, især på grund af de
mange tekstrettelser – en utilfredshed,
som ikke var blevet mindre i de følgende
årtier.

Det lidt anspændte forhold mellem Bi-
belselskabet og de teologiske fakulteter
(nu var Århusfakultetet kommet til) kom
også til at præge arbejdet med nyoversæt-
telsen af Det nye Testamente, som udkom
i 1948. På fakulteterne var der utilfreds-
hed med ikke at være inddraget i tilstræk-
kelig grad i selve oversættelsesarbejdet.
Udvalget bestod nemlig hovedsageligt af
kirkens folk med provst Povl Otzen som
den person, der udførte det grundlæg-
gende oversættelsesarbejde. Fra fagteolo-
gernes verden var professor Fr. Torm en-
ste repræsentant i udvalget; men han trak
sig på grund af uenigheder med de øvrige
medlemmer og blev erstattet af professor
H. Mosbech. Fra Århusfakultetets side
var utilfredsheden med udvalget og dets
arbejde så stærk, at det i første omgang
førte til en heftig polemik i Dansk Teolo-
gisk Tidsskrift om prøveoversættelsen.
Kritikken gjaldt oversættelsens danske
sprog; man hævdede dels, at det ikke
ækvivalerede med det græske forlæg,
dels, at det lå for langt fra det foreliggen-
de bibelsprog. Det endte med, at Århusfa-
kultetet ikke kunne anbefale autorisation.

1992-oversættelsen

Tilblivelseshistorien til den seneste auto-
riserede nyoversættelse, der starter i
1970'erne, er igen præget af et positivt
samarbejde mellem Bibelselskabet og

universitetsforskere. Det grundlæggende arbejde med oversættelsen af de gammeltestamentlige tekster blev udført udelukkende af personer med tilknytning til de to fakulteter (med Sv. Holm-Nielsen og H. Gottlieb som redaktører; Gottlieb blev senere afløst af K. Jeppesen og denne artikels forfatter), mens den nytestamentlige oversættergruppe (med generalsekretær N.J. Cappelørn, professorerne N. Hyldahl og S. Giversen, rektor B. Noack og biskop B. Wiberg som redaktionsudvalg) bestod af personer fra både universitetsverdenen og den kirkelige verden.

Først sent i forløbet dukkede problemstillingen 'videnskab versus kirke' op. Det skete, efter at prøveoversættelserne var udsendt. En række organisationer fra kirkens højrefløj rettede en voldsom kritik mod oversættelserne; man gjorde gældende, at især de gammeltestamentlige afspejlede en ensidig historisk-kritisk grundholdning til teksterne, uden at der i tilstrækkelig grad var taget hensyn til den kirkelige tradition. Bølgerne gik højt, og gentagne gange anmodede kritikerne Bibelselskabet om at blive inddraget i den afsluttende gennemgang af hele oversættelsen. Det blev de nu ikke. Bibelselskabet fastholdt, at denne revision skulle foretages af os, der gennem hele processen havde stået for arbejdet. Sagen blev løst ved, at der blev nedsat en bredt sammensat revisionskomite, der bestod af dels de to redaktioner, dels personer med kirkelig tilknytning, til at behandle – ikke *hele* oversættelsen, men udvalgte steder, som spiller en afgørende teologisk rolle i den kirkelige tradition. Arbejdet munde- de ud i, at oversættelsen blev indstillet til Kirkeministeriet til autorisation; i 1992 kom så den nye autoriserede bibel.

Den Nye aftale

Til sidst skal det seneste eksempel på et frugtbart samarbejde mellem Bibelselskabet og forskere fra fakultetet om et konkret oversættelsesprojekt kort omtales: Den Nye Aftale, der udkom i 2007, og foreløbigt et pilotprojekt om en tilsvarende nyoversættelse af Det Gamle Testamente. I disse arbejder er der ikke længere indbygget nogen konflikt mellem videnskabelighed og kirkelighed, som har præget 1900-tallets nyoversættelser. For der er tale om oversættelser af en helt anden art end de autoriserede oversættelser; det erklærede mål for Den Nye Aftale har været en *videnskabelig* oversættelse af den græske tekst til nudansk, dvs. uden hensyntagen til den kirkelige tradition – eller snarere som et bevidst modspil til den. Igen hentes den faglige ekspertise fra fakultetet: Geert Hallböck som central person i Den Nye Aftale og Søren Holst og Martin Ehrensverd som oversættere af de tekster, som det gammeltestamentlige pilotarbejde omfatter.

Forhåbentlig vil de tætte bånd mellem Bibelselskabet og fakultetet fortsat bestå, så Bibelselskabet bliver ved med at se værdien i at samarbejde med forskere fra universitetsverdenen og trække på den ekspertise, de teologiske fakulteter råder over, til at løse konkrete opgaver. Forhåbentlig vil også fakulteterne blive ved at stille deres forskere til rådighed for den mangfoldighed af opgaver, som Bibelselskabet tager på sig. Men også at drage omsorg for at uddanne teologer med solide kundskaber i bibelfagene, herunder hebraisk og græsk, så rekruttering af fremtidig bibeloversættere sikres.

Det sindssyge, brovtende, frihedselskende og bondske geni med munkekutte og træske Reformationsjubilæet 2017

Af professor (mso), ph.d. Anna Vind

I sit værk *Nattergalen i Wittenberg* fra 1903 lader Strindberg Luthers tilhænger Ulrich von Hutten udbrøde: „Uj, nu kommer nytt! Andarna vakna och det är en lust att lef-

va!“. Den østrigske teatermand og kulturhistoriker med jødiske rødder Egon Friedell tager i sin Kulturhistorie fra 1920'erne citatet ud af sin sammenhæng hos Strindberg og fortsætter „Hvad var da dette nye? Det var Martin Luther. Der findes ingen personlighed i verdenshistorien, om hvem der har hersket og endnu hersker så modstridende meninger som om modpaven fra Wittenberg. Katolikker lovpriser ham, og protestanter har vist ham lidenskabelig afsky, ateister har kaldt ham en åndens befrier, og fromme folk har sagt, han var en religionsfordærver. For nogen er han „den tyske Catilina“, for andre er han „menneskehedens største velgører“. Goethe ser et meget betydningsfuldt „geni“ i ham, Nietzsche

en bonde, der ikke „ser længere end til sine egne træskosnuder“. Schiller kalder ham en forkæmper for frihed og fornuft, Frederik den Store en „rasende munk og barbarisk skribent“. Man har søgt at bevise, at han var en frådser, dranker, løgner, falskner, skamskænder, syfilitiker, paranoiker og selvmorder, og tyske kunstnere har malet ham med en glorie om hovedet“.

I 2017 fejres reformationens 500-års jubilæum. Den 31. oktober 1517 slog Martin Luther sine 95 teser mod afladen op på døren til slotskirken i Wittenberg – eller måske var det sådan, det gik til, det ved vi ikke helt. Hvad vi ved er, at han med affattelsen og publiceringen af tserne satte gang i en lavine af begivenheder, som endte med at splitte den vesterlandske kristenhed i en række forskellige konfessioner. De bekrigede hinanden i århundreder, før de endelig fandt en form for fredelig sameksistens, der dog stadig bar præg af deres indbyrdes forskelligheder. I 1517 vidste Luther naturligvis ikke selv, at det ville blive resultatet. Formodentlig regnede han bare med, at han

kunne bidrage til at retlede en kirkelig praksis, som var kommet på afveje.

Jubilæet i 2017 er en international begivenhed. Ikke mindst i Luthers hjemland fylder det meget. Der er afsat store summer fra den tyske stats side til formålet, og jubilæet har taget sin begyndelse så tidligt som i 2008 med afvikling af den såkaldte „Lutherdekade“, ti år med fejringer især i kirkeligt, men også i videnskabeligt regi. Hvert år fra 2009 til 2016 har sit særlige tema med forbindelse til reformationen: bekendelse, dannelse, frihed, musik, tolerance, politik, bibel og billede samt én verden.

Også i de fleste nordiske, i historisk forstand ærkelutherske, lande anses fejringen for vigtig. Det gælder især for Danmark, hvor der i ministerielt regi er nedsat et præsidium, med dronningen som protektor, til at koordinere indsatsen, men også i Norge og Finland er man gået i gang med at planlægge festligheder, mens det i væsentlig mindre grad gælder for Sverige.

Endelig er det et faktum, at Luther på den ene side var hovedaktøren til at begynde med og på den måde er nøglefiguren, når det gælder reformationen, men på den anden side medførte hele den omvæltning af både det religiøse og det verdslige liv, som han satte i gang, en så stor ændring af samfundet i flere retninger, først i europæisk og siden i globalt perspektiv, at reformationen af mange opfattes som meget andet og mere end lige historien om ham. I forskellige fortrinsvis reformerte lande som fx Holland og Schweiz, dele af USA og Korea er reformationen en lige så skelsættende begivenhed som i de lutherske egne, men her retter interessen sig først og fremmest

mod Zwingli og Calvin. Uanset at der knytter sig særlige jubilæumsår til disse senere reformatorer, som fx 2009 (1509 var Calvins fødselsår) og 2023 (i 1523 fandt indførelsen af reformationen i Zürich sted med Zwingli i spidsen), opfatter man i reformert sammenhæng stadig 2017 som den helt store anledning til at undersøge og forholde sig aktivt til sin historie og identitet.

Også for nulevende katolikker er reformationen en interessant størrelse. Den reformatoriske bevægelse gav anledning til den katolske reformation i 1500-tallet, som man i protestantiske sammenhænge ofte benævner „modreformationen“. Den samlede sig særligt om Tridentinerkonciliet i midten af 1500-tallet, hvor den katolske kirke forholdt sig aktivt og kritisk til de nye tanker og forsøgte at samle sig om sit eget. Ikke mindst i Belgien og i Italien er der i dag stærke teologiske kræfter, der engagerer sig i at reflektere over, hvad Luthers fremtræden i 1517 og det, den medførte, kom til at betyde for katolsk tænkning og praksis.

Som Egon Friedell skriver, har der været mange opfattelser af Luthers person og virke i tidens løb. Lutherreceptionens historie er et forskningsområde for sig, eftersom Luther helt fra første færd og siden stort set uden ophør kom til at fungere som kirkefader for den lutherske tro, tænkning og kultur og blev dyrket som sådan. Alle store lutherske teologer i de seneste 500 år har et reflekteret forhold til Luther, og studerer man deres relation til ham, får man både information om Luther selv og om dem, der forholder sig til ham, og deres tid. Og ikke bare de lutherske teologer forholdt sig til ham. Også mange af hans ‘modstandere’, de refor-

merte og katolikkerne, og mange af de med tiden mere verdsligt sindede filosoffer, politikere og kunstnere inkorporerede aktivt Luther i deres forestillingsverdener. På den måde udgør Luthers person og værk en prisme, hvorigennem de sidste 500 års åndshistorie kan ses – og ikke mindst af den grund og i det lys fejres han i 2017. Dét havde Friedell blik for, og det er der fortsat grund til at hæfte sig ved. Da sociologen og forfatteren Henrik Dahl ved årtusindeskiftet skulle udnævne 'årtusindets menneske' i en enquete i dagbladet Aktuelt, kom han frem til, at den måske mest oplagte kandidat var Martin Luther. Det gjorde han, fordi det forekom ham, at ingen andre store personer i ånds- og verdenshistorien – hverken Aquinas, Columbus, Machiavelli, Kopernikus, Newton, Kant, Goethe, Hegel eller Marx – ved deres tilstedeværelse har affødt omkalfatringer af lige så grundlæggende en karakter for den enkelte og for samfundet som netop Luther.

På Det Teologiske Fakultet i København tages der et konkret initiativ til fejring af reformationsjubilæet i 2017. Initiativets tre dele er ved at tage form og kan beskrives, men forventes samtidig at blive suppleret og udvidet i den kommende tid.

Der er for det første lagt planer om at udgive forsknings- og formidlingslitteratur med henblik på at fremme studiet af reformationens tekster og dens betydning. Fx er en dobbeltsproget udgave (dansk-latin/tysk) af ca. 600 sider af Luthers tekster, fortrinsvis om kirkebegrebet, i støbeskeen. Også et større trebindsværk om 'Reformationen som kirkeligt og kulturelt program' i dansk sammenhæng er under udfærdigelse, og

der er en engelsksproget bog på vej om Lutherreception i Danmark i det 20. århundrede.

For det andet er der annonceret en række undervisningstilbud om Luther og reformationen for studerende og ph.d.-studerende, på folkeuniversitetet og i efteruddannelsesregi, og flere kurser er under udarbejdelse. Der vil bl.a. blive undervist i Luthers reformatoriske hovedskrifter, i Luthers forhold til Grundtvig, Luthers brug af bibelen, Rudolfs Ottos læsning af Luther, synet på den lutherske præst i Danmark, danske reformatorer fra det 16. til det 21. århundrede og endelig – i forlængelse af tekstbindet med de ekklesiologiske skrifter – i Luthers kirkesyn. En hjemmeside, der blandt andre ting beskriver de forberedte kurser mere indgående, er under opbygning og bliver lanceret 5. september, samtidig med at vi byder den svenske Lutherforsker og tidligere biskop i Göteborg Carl Axel Aurelius velkommen som adjungeret professor ved Afdeling for Kirkehistorie.

Sidst, men ikke mindst foregår der en række aktiviteter i form af konferencer, workshops og netværk. Det Teologiske Fakultet i København er en aktiv del af det internationale netværk RefoRC, som er en platform, der er skabt for at styrke et bredt internationalt, tværfagligt og interkonfessionelt samarbejde om reformationen. Ikke mindst her er kontakten til de reformerte og katolske sammenhænge vital. I 2016 er København vært for netværkets store årlige konference, som er åben for alle interesserede forskere, og temaet for konferencen bliver offentliggjort på fakultetets reformationsjubilæums-hjemmeside i løbet af efteråret 2014. Fakultetet er også aktivt involveret

i planlægningen af den 13. store internationale Lutherkongres i Wittenberg 2017. Emnet herfor, som altid er Luther og hans teologi, men som hver gang defineres nærmere med et bestemt fokus, bliver ligeledes fastlagt i august i år og derefter offentliggjort. Ud over disse mere specialiserede, internationalt forankrede sammenhænge indgår Det Teologiske Fakultet endelig også i en stribe nationale netværk, der har en lidt bredere appel. Som de vigtigste gælder det først og fremmest Protestantismenetværket, et interdisciplinært netværk om protestantismens indflydelse på det moderne menneskesyn, samfund og institutioner. Det gælder Reformationshistorisk Netværk, som eksisterer indtil sommeren 2015 og arrangerer en række åbne workshops om dansk reformationshistorie, og endelig Dansk Lutherforum, der to gange årligt i hen-

holdsvis Aarhus og København afholder møder om Luthers teologi for alle interesserede.

Som sagt vil der løbende ske ændringer af det beskrevne og komme ting til. Om det er der mulighed for at holde sig orienteret på www.reformation.teol.ku.dk fra september. For særligt at markere, at fejringen af Luther og hans betydning skydes i gang nu, er Luther- og reformationsforskeren Thomas Kaufmann, professor i Kirkehistorie i Göttingen, i efteråret inviteret på et kort gæsteophold i Købmagergade. Kaufmann, der bestandig arbejder med Luthers tænkning, men som blandt meget andet også har skrevet udførligt om konfessionaliseringens tidsalder og om selve begrebet 'konfessionalisering', vil den 9. december 2014 holde en offentlig forelæsning om „1517-2017: Challenges and Limitations“.

Selvforståelse og selvfremmedgørelse

Af professor, dr. theol. Arne Grøn

At forstå eller ikke at forstå

Vi mennesker er ikke blot det, vi er. Vi kan også spørge, hvorfor vi er det, og hvad det vil sige at være det. Det gør vi dog ikke uden videre.

Noget får os til at standse op og spørge efter. Men at vi kan gøre det – altså standse op og spørge efter – viser, at der allerede hører forståelse med til måden, vi er til på.

At vi i denne grundlæggende forstand 'er' forstående væsener, udgør et omdrejningspunkt i den filosofiske hermeneutik. I *Væren og tid* knytter Martin Heidegger det til det forhold, at vi er fremtidsrettede. Vi forstår os på den verden, vi befinder os i, ved at bevæge os i muligheder. I det at kunne orientere os i verden ligger der allerede en handlingsmæssig forståelse.

Forståelse er altså ikke noget ekstra, der føjes til det liv, vi lever. Vi lever det med en forståelse, hvori vi sætter os selv i forhold til den verden, som er vores. Det sker oftest uden videre. Det bliver tydeligt, når det pludselig ikke går uden videre, men vi har problemer med at orien-

tere os og støder på noget, vi ikke forstår. Vi kan så træde tilbage og spørge efter – og forsøge at re-orientere os.

Men noget kan ramme os på vores forståelse. Traumatiske begivenheder er kendetegnet ved, at de er vanskelige at hente ind i en fornyet forståelse af sig selv i verden. Et menneske kan blive således forrykket i forhold til sin verden, at det har svært ved at finde sig selv igen. Det kan i en afgørende forstand blive fremmed for sig selv. Dermed synes vi at stå med to grundlæggende forhold: Selvforståelse hører til det at være et menneske, men er samtidig noget, der kan gå tabt. Hvordan skal vi forstå dette dobbelte forhold?

Projektet

Dette er spørgsmålet for et forskningsprojekt med titlen *Selvforståelse og selvfremmedgørelse: Eksistential hermeneutik og psykopatologi*, som blev påbegyndt i januar i år og er planlagt til at løbe over 3 år.

Projektet er kommet i stand gennem en større bevilling fra VELUX FONDEN. Det medfinansieres af Det Teologiske Fakultet og af Psykiatrisk Center Hvidovre. Projektet er forankret på Afdeling for Sy-

stematisk Teologi, Det Teologiske Fakultet, og Center for Subjektivitetsforskning, Det Humanistiske Fakultet, og udføres i et samarbejde mellem Københavns Universitet, Psykiatrisk Center Hvidovre, og Dignity – Danish Institute Against Torture.

Projektet gennemføres af en forskningsgruppe, som består af Gry Ardal Printzlau (postdoc), Mads Gram Henriksen (postdoc), Cathrine Bjørnholt Michaelsen (ph.d.-studerende), Maja Zandersen (ph.d.-studerende), Morten Sørensens Thaning (lektor), Josef Parnas (professor) og Arne Grøn (professor).

Projektet er en empirisk og filosofisk undersøgelse af selvforståelse og identitet. Det søger at klarlægge, i hvilken forstand radikale former for selv fremmedgørelse kendetegner skizofreni, affektive lidelser og traume efter tortur. Samtidig tager projektet den centrale indsigt i den filosofiske hermeneutik op til fornyet overvejelse, at selvforståelse hører til det at være et menneske. De to dele af projektet er tæt forbundne. For hvordan kan selvforståelse være grundlæggende, hvis den samtidig kan tabes?

Formålet med projektet er at give et samlet svar på følgende to spørgsmål: Hvad fortæller erfaringer af selv fremmedgørelse om menneskelig selvforståelse? Hvordan kan en mere nuanceret tilgang til spørgsmålet om selvforståelse omvendt hjælpe til bedre at forstå erfaringer af selv fremmedgørelse? Gennem dette dobbelte greb vil projektet også bidrage til at forbedre grundlaget for psykoterapeutisk praksis.

I det følgende vil jeg kort beskrive nogle af de etiske og religionsfilosofiske perspektiver i projektet.

Det eksistentielle

I projektets undertitel indgår ordet „eksistentiel“. Det er et ord, der både kan løbe én for let i munden, og som man for let kan tage afstand fra. Hvordan er spørgsmålet om selvforståelse og selv fremmedgørelse eksistentielt?

Det eksistentielle ligger allerede i, at vi selv er inddraget i det at forstå os på verden, men også i det forhold, at vi selv bliver berørt af de erfaringer, vi gør os – så langt, at vi kan blive fremmede for os selv. Det er to grundlæggende forhold, som det kan være vanskeligt at få til at hænge sammen. Et menneske befinder sig i verden på den måde, at det forstår sig på sin verden, men hvis et menneskes forståelse på denne måde er grundlæggende og alligevel kan gå tabt, synes forholdet til verden at falde i to adskilte muligheder: Enten kan et menneske bevæge sig forstående i den, eller det kan berøves den forståelse, hvori det orienterer sig i verden.

Er der en udvej i at se det første forhold som mere grundlæggende end det andet? Hvis vi skal tale om selv fremmedgørelse, må vi så ikke forudsætte en tilstand forud, hvor et menneske ikke er fremmed for sig selv? Men at blive fremmed for sig selv er en erfaring, som et menneske gør med sig selv. Og det bliver vanskeligt at forstå, hvis det, der går forud, er en tilstand, hvor det blot er sig selv.

Spørgsmålet er derfor allerede, om vi har sådanne adskilte muligheder: at forstå os selv eller at blive fremmede for os selv. Er der ikke forståelse på spil i erfaringer af fremmedgørelse? Og er forståelse omvendt ikke kendetegnet ved, at vi ikke uden videre forstår, men tværtimod har noget at forstå?

Det hører lige så vel til det at være menneske, at vi kan blive fremmede for os selv. Hvis vi f.eks. bliver forurologede over, at der er noget vigtigt, vi ikke kan huske, kan vi måske finde en trøst i at sige til os selv, at det er såre menneskeligt. Det er nu engang (og ikke en gang) noget, der kan ske for os mennesker. Men at det kan det, forhindrer os ikke i at kunne gribes af en vis uro, der kan tage skikkelse af en angst. Hvis det, vi ikke kan huske, forekommer os at gå dybere, kan vi føle os ved siden af os selv, måske næsten sat ved siden af os selv. Vi kan blive fremmede for os selv på måder, hvor vi må sige, at vi ikke forstår os selv. Men hvis vi selv kan se det sådan, er der ikke blot tale om, at vi ikke kender os selv igen. Vi kan selv se en opgave i at forstå det.

Men gælder det ikke også omvendt? Har selvforståelse ikke at gøre med erfaringer af, at vi ikke uden videre er os selv? Heidegger fremhæver ikke kun, at der hører forståelse med til måden, vi er til på. Han henviser også til angst som en grundlæggende måde, hvorpå det at være til i verden træder frem for os selv. Hvordan kan angst høre til det at være et menneske? Angst går på, at et menneske rykkes ud af den sammenhæng, det er vokset ind i. Kierkegaards angstanalyse kredser især om overgangen mellem barndom og voksenliv. Overgangen er afgørende, idet et menneske får sig selv som opgave. Det skal stille noget op med sig selv. Det bliver født ind i en historie, hvor det selv skal få en historie.

Tænk på, hvad der står på spil i et menneskes opvækst. Hvis vi vil forklare et menneske ud fra dets opvækst, overser vi let, at det selv har været med hele vejen.

Det er ikke blot sin opvækst, men også den, der har skullet leve med det, som det undervejs er blevet sig selv igennem. Spørgsmålet om opvækst er mere eksistentielt end som så. Den, som er vokset op med (for mange) blikke på sig, der fortæller, at man er mindre end andre, som ser én, kan vokse sig ind i et billede af sig selv: som mindre end. Det er ikke noget, som det selv vælger.

Kan vi sige, at dets måde at forstå sig selv på er resultat af dets opvækst? Hvis vi gør det, hvordan vil vi så forstå dets mulighed for at få en anden historie? Ligger den ikke i det forhold, at det selv er den, der forstår sig selv gennem andres blikke? Hvis det får muligheden, kan det heri selv finde et holdepunkt: Det er mere end den, der bliver set af andre – det er også den, der allerede selv gør noget, nemlig ser andre. At det i denne forstand allerede selv er forstående, giver det mulighed for at opdage, at det har sig selv at forstå.

Men kan et menneske ikke berøves muligheden for selv at forstå? I sit essay om tortur skriver Jean Améry, at det menneske, der har været udsat for tortur, ikke kan hente sig selv ind i verden, som det har tabt tilliden til. Er tortur ikke et forsøg på at berøve et menneske dets blik på sig selv? Er den ikke forsøg på ikke kun at fortælle, at offeret er mindre end dem, der ser det, men også at vise, at det – i sit eget blik – er intet? Er det ikke dette selvsyn, som forsøget på at undergrave et menneskes værdighed rammer?

Når vi kan sige, at vi ikke er os selv, er det, fordi vi har noget at holde os til. Der er noget, vi forstår os selv igennem. Vi har et holdpunkt – for at forstå, at vi ikke er os selv. Når sådanne holdepunkter for-

svinder, begynder grunden for selvforståelse at vakle. Der er en forskel mellem erfaringer, hvor et menneske udsættes for et tab, hvor det efterfølgende kan forsøge at komme til rette med, hvordan verden nu ser ud, og så erfaringer, hvor et menneske rammes på forståelsen – forstået som muligheden for at orientere sig i verden. Radikale erfaringer af det onde hører til i det sidste.

Forståelse og lidelse

Vanskeligheden i at forstå os selv har både at gøre med, hvad vi erfarer, og hvad vi selv gør. Vi kan fejle så grundlæggende, at det falder tilbage på os selv, så vi ikke kan kende os selv igen. Hvis vi vil trække begrebet synd fri af moralisme, må vi have fat i denne vanskelighed. Et menneske kan lide under sig selv – så langt, at dets selvbevidsthed bliver forrykket gennem det, som det selv har gjort. Det stiller os med en paradokst bestemt selvforståelse (som Kierkegaard argumenterer for i kapitel 3 af *Philosophiske Smuler*).

Men er der ikke en radikal forskel mellem en sådan forrykket selvbevidsthed og erfaringer af at blive ramt på muligheden for at forstå verden gennem det, som har hændt én? Hvad med det menneske, der kan sige, at det „uden håb gribes af det vanvid man påtvinger mig“ (Imre Kertész i *Jeg – en anden*)? Kan sådanne erfaringer hentes ind i en paradokst bestemt selvforståelse?

Det er åbne spørgsmål, som spiller med i forskningsprojektet, men også peger ud over det. De må ikke mindst afklares inden for en videre undersøgelse af forståelsens eksistentielle karakter. Det eksistentielle i forståelsen er, at noget står på spil i det at forstå. Vi befinder os ikke simpelthen inden for en forståelse af verden og os selv. Forståelsens eksistentielle karakter har med det affektive at gøre: det at bære os selv både i det, der hænder os, og i det, vi selv svarer. At forstå eller ikke at forstå bliver dermed et spørgsmål om, hvad vi selv kan bære.

„Det andet i det samme“ – dekonstruktive variationer over selvforhold og fremmedhed

Af ph.d.-stipendiat, cand.mag. i filosofi, Cathrine Bjørnholt Michaelsen

Overordnet projektramme

Mit ph.d.-projekt er indlejret i det Velux-støttede forskningsprojekt „Self-understanding and Self-alienation:

Existential Hermeneutics and Psychopathology“

og tager således afsæt i krydsfeltet mellem psykopatologi, psykiatri og filosofi. Centralt for dette forskningsprojekt står en undersøgelse af, hvorledes selvforståelse, inden for en hermeneutisk ramme, kan siges at være af fundamental karakter for det at være menneske, eftersom selvsamme forståelse af selvet tillige synes at kunne „gå tabt“ i forskellige former for selv-fremmedgørelse.

Under samlebetegnelsen „dekonstruktive variationer“ agter projektet at vise hvorledes disse variationer, der indgår i diskussioner med de logikker og sprogbrug, som til forskellige tider og på forskellige vis har domineret de teoretiske refleksioner over det, der kaldes „selvet“ eller „subjektet“, tilbyder vedkommende

perspektiver på betydningen af og relationen mellem selvforhold og fremmedhed. I den sammenhæng gentager et afgørende spørgsmål sig, nemlig hvorledes et selv kan identificeres, for så vidt som selvsamme selv viser sig uadskilleligt fra en andethed, der på afgørende vis altid allerede er på spil i selve den identifikationsproces, som knytter sig til selvforståelsen?

Forskningshorisont

Et ledemotiv i anden halvdel af det 20. århundredes filosofiske tænkning kan karakteriseres som en bred vifte af variationer over „det andet i det samme“. De væsentligste akser, hvorom dette motiv roterer, udgøres på den ene side af en række betydningsfulde tænkere som Marx, Nietzsche, Freud, Husserl og Heidegger, hvis respektive metafysikkritikker har ført til genovervejelser af subjektbegrebet, og på den anden side af de eksistentielle, etiske og politiske erfaringer af fascisme, krig og blodsudgydelser, der var kendetegnende for det 20. århundredes Europa. Inden for en bestemt retning i fransk filosofisk tænkning, der på ingen

måde kan betragtes som uniform, har disse motivvariationer resulteret i genfortolkninger af selvforhold og subjektivitet, som efter Jacques Derridas filosofiske arbejde er blevet kaldet *dekonstruktive*.

Et karakteristisk træk ved de dekonstruktive variationer er, at de forskyder de positioner i tænkningen, som traditionelt indtages af begreber som „jeget“, „selvet“ eller „subjektet“ ved spørgende at udfordre deres autoritet og legitimitet samt ved at blotlægge den destabiliserende andethed, der ved nærmere eftersyn viser sig på forhånd at huser i autoriteternes bærende konstruktioner. En sådan dekonstruktiv praksis er på ingen måde ensbetydende med en ligefrem negation, destruktion eller elimination af det subjekt, som den dekonstruerer. Tværtimod opsporer en dekonstruktion akkurat de tiloversblevne rester af sådanne mere eller mindre naive overvindelsesforsøg. Som termen antyder, er *dekonstruktion* altså hverken blot destruktiv, negativ eller nihilistisk. Snarere betoner præfikset i *dekonstruktion* en uløselig spænding i – og en uendelig udskydelse af – enhver definitiv definition, beslutning eller domfældelse af dets subjekt. Således manifesterer dekonstruktion sig på ingen måde i en simpel anti-positionering endsiige i en fetering af den hyppigt gentagne deklARATION af „subjektets død“, fordi subjektet, hvad enten det er af metafysisk, ontoteologisk eller traumatisk beskaffenhed, forekommer uomgængeligt, da det går igen i selve de sprogligt-refleksive strukturer. Derimod inviterer de dekonstruktive variationer til en destabilisering af hærdede forståelser af selvforhold og subjektivitet med særligt henblik på at indikere en åbning mod og en affirmation

af den irreducible kompleksitet og diversitet, der altid indgår i forsøget på at konstituere en afgrænset identitet, uagtet om denne identitet skal identificere selvet, subjektet, det fremmede eller den anden.

I tidens løb er dekonstruktion blevet anklaget for mangt og meget. Eksempelvis er det dekonstruktive tekstarbejde blevet anklaget for „tilsigtet obskurantisme“, „manglende produktivitet“ og „useriøst litterært spil“. Imidlertid har også en anerkendelse af den dekonstruktive seriøsitet, stringente legesyge og vedkommenhed fundet sted over årene, og dekonstruktion synes efterhånden at sprede sig endda hinsides den litterære kritiks domæne. Et nyligt eksempel på en sådan spredning finder vi hos den franske filosof Catherine Malabou, hvis hypotese om en særlig dekonstruktion, der vedvarende finder sted i (dis)organisationen af vores neurale netværk, antageligvis kommer til at spille en central rolle i de kommende års forsøg på at åbne en diskussion mellem dekonstruktion og psykopatologi som én demonstration af, hvorledes den dekonstruktive signatur kan virke befordrende ved både at inspirere og at provokere inden for såvel eksistentielle som psykopatologiske områder.

Foreløbig skitsering af projektets hoveddele

1) Metodologiske overvejelser: dekonstruktion og psykopatologi

Når man beskæftiger sig med dekonstruktive variationer over selvforhold og fremmedhed, konfronteres man tillige med det problematiske i at indføje vidt forskellige måder at tænke, tale og skrive på under samlebetegnelsen „dekonstruktion“, navnlig fordi de specifikke tekster,

som projektet agter at belyse, akkurat udfor-
drer enhver bestræbelse på en sam-
lende tænkning. En dekonstruktiv tilgang
for-
drer desuden en rigorøs tøven over for
de fortolkningsmæssige greb og begre-
ber, som der bestandigt gribes til. Derfor
er det afgørende for enhver dekonstruktiv
fremgangsmåde, at man uafslørligt spør-
ger til de anvendte begrebers intenderede
afsløringsfunktion samt til de tilsløringer,
som ofte er forbundet med begrebernes
afsløring. Af den grund består en afgø-
rende opgave i at klargøre den eller de
specifikke forståelser og implementering-
er af termen „dekonstruktion“, hvortil
projektet refererer i anvendelsen heraf.
Blandt andet skal jeg genoverveje spørgs-
målet om, hvorvidt der gives en dekon-
struktiv metode, og hvori en sådan mulig
metode divergerer fra dens teoretiske af-
sæt i en Husserliansk „Abbau“ og en
Heideggeriansk „Destruction“. Det er
afgørende ikke at anskue „dekonstrukti-
on“ som en veldefineret kategori, teknik
eller metode, som er disponibel for an-
vendelse i allehånde sammenhænge.
Snarere refererer min foreløbige applika-
tion af „dekonstruktion“ på forskelligar-
tede analytiske og eksperimentelle prak-
sisser, der hverken hidrører fra eller med-
fører en bestemt position, et princip eller
endemål, men som demonstrerer en sub-
telt afstemt sensibilitet og en skærpet lyd-
hørhed over for „det sammes“ eller „det
identiskes“ iboende heterogenitet.

Desuden vil første del af projektet un-
dersøge, om, og i så fald hvorledes,
aspekter af en dekonstruktiv praksis kan
bidrage til det psykopatologiske virke-
felt. I den henseende er et engagement i
diskussionen af det problematiske skel
mellem teoretiske og kliniske observatio-

ner såvel som i den kritiske opgave at
sondre mellem fremmedgørelsens for-
skelligartede afskygninger uomgænge-
lig. Til grund for projektet ligger følgelig
det kritiske spørgsmål, om det overhove-
det er muligt at sondre skarpt mellem
selvfremmedgørelsens forskellige for-
mer, eksempelvis mellem en strukturel,
en eksistentiel eller en normativ form,
såvel som mellem en patologisk og en
ikke-patologisk erfaring af selvfremmed-
gørelse.

II) *Dekonstruktive analyser og paralyser*
Projektets anden del vil beskæftige sig
mere indgående med forholdet mellem
dekonstruktion og de filosofiske og psy-
koanalytiske traditioner, som har været
berørt i første del. Således vil anden del
undersøge, hvorledes de dekonstruktive
variationer over motivet „det andet i det
samme“ belyser et paradoks i selvforhol-
det, nemlig at en vis selvfremmedgørelse
synes impliceret i enhver selvforståelse.
Måden, hvorpå den dekonstruktive til-
gang konciperer dette paradoks, synes at
radikalisere den traditionelle og i nogen
udstrækning hærdede forståelse af bevæ-
gelsen „at blive sig selv gennem en anden
eller et andet“, som har været domine-
rende i den fænomenologiske dialektik
og hermeneutik hos både Hegel, Husserl,
Heidegger og Ricœur, men som i en vis
grad også synes at gøre sig gældende i
flere psykoanalytiske og psykopatologi-
ske teorier. Fra et dekonstruktivt ud-
gangspunkt betegner motivet „det andet i
det samme“ i mindre grad et spørgsmål
om at blive sig selv gennem et andet, end
det betegner et forsøg på at respondere på
det faktum altid allerede som eksisterende
at være underkastet (*sub-iectum*) det

andet eller den anden i en ikke-dialektisk relation, samt på at bevidne det uendelige og uundgåelige ansvar, der ledsager en sådan „relation uden relation“.

Tager man lektionen fra den psykoanalytiske praksis alvorligt, nemlig at subjektet ikke blot er et refleksivt „jeg“ mere eller mindre transparent for sig selv, end-sige en ren bevidsthed, men snarere er et fundamentalt splittet, differentieret eller multipliceret subjekt, forpligtes man til-lige på kritisk at genoverveje betydning af begreber som rationalitet, selvbevidsthed, individualitet, integritet og ansvarlighed. En sådan genovervejelse er ganske vist ikke selv en irrationel gestus; tværtimod vil projektet plædere for den hypotese, at den dekonstruktive genovervejelse af rationalitet og refleksivitet kan betragtes som en ny slags rationalitet be-hæftet med en hyperbolsk opmærksomhed på egne huller, blinde vinkler og andre iboende faldgruber. I den sammenhæng vil projektet fremanalysere, hvorledes overføringen af psykopatologi-ske termer såsom „traume“, „psykose“, „skizofreni“, „auto-hetero-affektivitet“ og „double bind“ til selve skildringen af selvforholdets konstitution, kan bidrage til en genåbning og perspektivering af sondringen mellem såkaldt patologiske og ikke-patologiske erfaringer af selv-fremmedgørelse.

III) *Dekonstruktive affirmationer*

Tredje og sidste del af projektet vil un-dersøge den strid med negativitet og nihi-lisme, som skærpes gennem de dekon-struktive variationers udvikling, men som ikke munder ud i lutter positivisme. Den tredje del vil videreføre analyserne af et selvforhold struktureret af en frem-medhed eller en andethed med henblik på at vise, hvorledes et selv, der altid også er andet end sig selv, ikke desto mindre kan affirmeres og tilnærmes gennem begre-ber som „udsathed“, „ansvarlighed“, „sensibilitet“ og „substitution“. En fælles bestræbelse i disse begrebers dekon-struktive vinkling består i forsøget på at skabe plads i vores tale og tænkning for affirmationen af en skrøbelig omend ab-solut og irreducibel singularitet ved atter at genåbne og genlæse traditionelle for-ståelser af selvforhold og fremmedhed. Her vil den betoning, som dekonstruk-tion tildeler de forskellige grænsesituati-oner, mellemrum, intervaller, sprækker og åbninger, der bestandigt finder sted i vores tidslige og sproglige erfaringer og relationer, blive fremdraget og undersøgt som en spatiering af det ikke-sted, hvor begivenheden af såvel selvforståelse som selv-fremmedgørelse sker.

Til bowling med de bolde Dødehavsforskere

Af postdoc, ph.d. Trine B. Hasselbalch

Dødehavsrulleforskningen på fakultetet lever i perioder et tilsyneladende stille liv på en lille håndfuld kontorer på anden sal. Der forskes i større og mindre enkeltmandsprojekter (m/k), der holdes studiegrupper, der tales over en kaffekop og sendes fredssommelige forespørgsler over mail, „har du læst den der bog...“, „jeg har lige overvejet noget...“ og i den dur. Men vi ved, at vi udfylder en niche i afdelingens samlede forsknings-portefølge, og vi skræpper ikke op i det daglige.

I al beskedenhed udgør vi ikke desto mindre en faktor i den internationale Dødehavsrulleforskning. Det kom for nyligt til udtryk, da der på fakultetet blev afholdt en konference om materiel filologi i Dødehavsrullerne, eller på godt dansk: *Material Philology and the Dead Sea Scrolls: New Approaches for New Text Editions, April 3-5 2014*. Det er ikke i sig selv opsigtsvækkende, at vi en gang imellem er vært for en konference eller på anden måde får gjort opmærksom på, hvad vi arbejder med, men det er bemær-

kelsesværdigt, at fakultetet har formået gennem ganske mange år at fastholde en stabil indsats på et så særdeles specialiseret område, og at „Copenhagen“ rent faktisk bliver ved med at være med der, hvor feltet udvikler sig.

Vi står ved en ny begyndelse

Lige nu gælder det genudgivelser af Dødehavsrullerne og derigennem at gøre grundigt status over hovedtrækkene i de første godt 60-70 års forskning. Begejstringen over at finde de skrakkede gamle bibelmanuskripter, de lige så ældgamle pseudepigrafiske tekstvidner samt en hel del andet, der for forskerne var nyt og spændende, indbød ikke i første omgang til at overveje den grundlæggende relation mellem disse kategorier af tekster – „bibel“ og „pseudepigraf“ var i hvert fald velkendte kategorier, og styrkeforholdet mellem dem faldt nærmest per automatik ud til bibelteksternes fordel. Det har dog længe har stået klart, at den såkaldte „bibelske“ tekst var flydende i antikken, og det udvisker i nogen grad det før så skarpe skel mellem bibel og pseudepigrafi.

Jesper Høgenhaven, Søren Holst og undertegnede bidrager hver især til en

genudgivelse af de første Dødehavsruller, der blev udgivet i den officielle serie *Discoveries in the Judaean Desert* (DJD) i Oxford. De tekster, der udkom i seriens første bind i 1956, skal nemlig nu genudgives i en ny serie på forlaget Brill, og der er naturligvis berettigede forventninger til, at det metodiske niveau er højt og resulterer i en markant bedre tekstudgave, for hvorfor ellers investere tid og penge i det?

Genudgivelsen er en del af forskningsprojektet *Biblical Texts Older than the Bible* ved Universitetet i Agder, Norge. I projektet anvendes computerteknologi i stort omfang, så man kan blive i stand til at måle og vurdere manuskripterne fysiske forhold. Det lyder måske banalt, men man kan eksempelvis bruge photoshop til at klippe dele ud – bogstaver – af et manuskriptfragment, flytte rundt med dem og plastre dem ind i andre fragmenter på skærmen og derved få hjælp til at vurdere, hvorvidt to fragmenter ud fra palæografiske og materielle betragtninger kan tænkes at være skrevet af den samme skriver eller tilhører et og samme manuskript.

Er der nogen reflekterede filologer derude?

Computerne er nyttige redskaber, men de gør os sådan set ikke klogere. Det er afgørende at være bevidst om, hvad vi rent faktisk bevirker, når vi udfolder rekonstruktions- og editeringsarbejde, hvordan vor håndtering af tekst og manuskript påvirker vor viden om disse objekter. Onde tunger hævder, at den form for metodebevidsthed er et særsyn blandt filologer. Det er en målsætning inden for genudgivelsesprojektet at udføre en bevidst og re-

flekteret filologisk praksis, som i sidste ende skal give „value for money“ og sikre, at de nye tekstudgaver også bliver fremtidssikrede – hvad man end skal lægge i det. Man har prøvende valgt at gå i den filologiske retning, som går under betegnelserne *ny* eller *materiel* filologi, og når jeg skriver „prøvende“, er det, fordi de involverede forskere over en bred kam indrømmer en vis usikkerhed om størrelsen af de gevinster, man vil kunne forvente af sådan en tilgang. Materiel filologi er udviklet primært inden for middelalderstudier, altså på manuskriptkulturer, der er ganske anderledes end den, vi kender fra Dødehavsrullerne.

I København har vi grebet chancen for at være med til at afdække nye filologiske potentialer i en forventning om positivt at præge tekstudgaverne og dermed grundlaget for forskningen i Dødehavsrullerne i mange år frem over. Konkret har vi for nyligt afholdt den nævnte internationale konference om emnet. Ideen med konferencen var at gå undersøgende til værks, og oplægsholderne har ikke haft mulighed for at fremlægge solide resultater af års forskning; de har i hvert tilfælde skullet forholde sig til en tilgang, som de færreste af dem havde befattet sig med indtil for ganske nylig.

At invitere til sådan en konference var spændende alene af den grund, at konferencens tema var en indsnævring af et i forvejen snævert område: ville det være muligt at mønstre den nødvendige opbakning? Tilslutningen udeblev ikke, og blandt de 20 bidragsydere var adskillige internationale kapaciteter. Det var godt, for hvis interessen for rekonstruktion og editering drives af et fåtal, slår dets arbejde ringe i vandet og har betydning for

et langt større flertals arbejde med tekstudgaverne.

Nu i efterkant forestår arbejdet med at dokumentere det, der foregik på konferencen, arbejde videre hver især på forskellige fronter og udvise en vis tålmodighed. Et vigtigt første skridt bliver udgivelsen af et conferencebind.

Teksten er ikke alt

Når jeg vælger at bruge betegnelsen „materiel“ frem for „ny“ filologi, skyldes det, at den betegnelse i nogen grad giver en relevant karakteristik af denne filologiske tilgang – som netop er en tilgang og ikke en særskilt metode, som må træde i stedet for eller udelukker traditionelle filologiske metoder. Det materielle ligger i at betragte de enkelte manuskripter som artefakter med en brugshistorie i egen ret. Dette står i kontrast til traditionel filologis søgen blandt manuskripter efter den oprindelige tekst, som, hvad enten den er at finde i overleverede manuskripter eller ej, må betragtes som i overensstemmelse med en forfatterintention (jf. Karl Lachmann). Den materielle filologi adskiller sig også fra en anden klassisk tilgang, nemlig at finde frem til det bedste tekstvidne (jf. Joseph Bédier). Her går man ikke i den fælde at søge efter noget, der er helt hypotetisk, men man har en tendens til at underkende eller nedvurdere de manuskripter, man bestemmer som dårligere end „det bedste“. Dette, og den nævnte jagt på det rent hypotetiske, blev for meget for visse middelalderforskere. De erfarede en voldsom modsætning mellem disse filologiske idealer og det manuskriptmateriale, de stod med, for det udgjorde nærmest et virvar af forskellighed. De materielle filologer (f.eks. foregangs-

mændene Bernhard Cerquiglini og Stephen G. Nichols) siger, at de middelalderlige manuskriptkulturer i bund og grund *er* varians, og at det dermed ikke giver mening at tale om varianter – hvis det altså betyder, at *nogle* tekstudgaver er varianter af *andre*, mere oprindelige eller korrekte tekstudgaver. Det gælder for dem om at anerkende, at et manuskript, i den grad det afviger fra andre manuskripter, ikke behøver være korrumpet, fejlbehæftet eller resultatet af sjusk. Der kan være andre årsager til dets forskellighed, såsom andre sociale, økonomiske, historiske forudsætninger, andre brugskontekster og så fremdeles. Materielle filologer læser ikke kun tekster, dvs. de tegn, der er nedfældet i en bestemt rækkefølge på et manuskript, men de læser manuskripterens *øvrige* egenskaber, såsom materialets type og kvalitet, tekstopstillingen, eventuel udsmykning, pletter, slid og andet, som kan indikere noget om det pågældende manuskripts status i dets egen historiske kontekst. På den måde giver det heller ikke mening kun at udgive det, man anser for at være den „oprindelige“ eller „bedste“ tekst; man kan med lige så god ret udgive enkeltstående manuskripter, og gerne side om side med andre manuskripter i den grad, man finder grund til at regne en gruppe af manuskripter som hørende sammen.

Intet nyt at komme efter – eller er der?

Bomben er, at vi altid har gjort sådan med Dødehavsrullerne. De består i ganske høj grad af „konfetti“ – manuskriptstumper, der er så små, at ingen ved, hvor de hører hjemme – og manuskripter, hvis tekst ikke ligner noget andet, vi kender.

Ofte giver det derfor hverken mening at tale om varianter eller om varians. Desuden har tekststudgiverne altid forsøgt at vise disse større og mindre fragmenter frem i deres egen, fysiske egenart. Spørgsmålet er da, hvad vi skal med materiel filologi og dens teoretisering.

På den anden side er der også varianter eller *varians*. Det er eksempelvis interessant at observere i bunkerne af såkaldte „bibelmanuskripter“ – skrifter vi genkender i vore bibler, men som dengang endnu ikke indgik i bøger, helt enkelt fordi de enkelte skrifter fandtes på skriftruller, som hver især typisk kun havde plads til et enkelt skrift. Bogen, eller kodeksen, med plads til hele *skriftsamlinger* var ikke opfundet. Det er interessant at betragte forskellene mellem disse manuskripter som *varians*, hvad enten den findes på et ortografisk, morfologisk, syntaktisk eller semantisk niveau. Og det bliver ikke mindre interessant at inkludere pseudepigraferne og dermed stå med en endnu højere grad af varians. Begrebet varians udfordrer i sidste ende distinktionen indeholdt i begrebsparret *kanonisk/ikke-kanonisk*, for det åbner op for, at det

ene ikke er overordnet det andet, og for, at en teksts ordlyd helt grundlæggende er underordnet noget andet. På konferencen var flere inde på dette, at den kerne, som genererede de studerede tekstgrupper og holdt den i live, kunne være en figur, en forestilling eller noget helt tredje.

Til bowling med de bolde...

Kun enkelte af de områder, som blev diskuteret på konferencen, er blevet berørt her. De tre dage var præget af flere spørgsmål end svar, men der var også en udtalt fornemmelse af, at det, der foregik, var skridt på vejen til en bedre forståelse af relationer mellem de tekster, værker, manuskripter og samfund, som vi beskæftiger os med, og også til en tidssvarende editeringspraksis. Men det var en konference for modige sjæle, som godt ville prøve noget nyt.

Det var sandsynligvis også verdenshistoriens første Dødehavskonference, hvor forskere på slap line udfoldede sig over hele fire bowlingbaner – *det* var der heller ikke mange havde prøvet før, og måske var det en by som København, der skulle til, for at *det* kunne lykkes.

Martin Luther og treenigheden

Af ph.d.-stipendiat, cand. theol. Martin Ravn

En række Lutherforskere (bl.a. C. Helmer, D. Bielfeldt og R. Jenson) har i de senere år hævdet, at Martin Luthers tanker om treenigheden er et underbelyst emne i det 20.

århundredes Lutherforskning. Det begrundes med, at Luther visse steder udtaler sig meget kritisk om denne teologiske doktrin og eksempelvis i *Den Store Geneseforelæsning* ligefrem kalder trinitetslære noget sværmeri. Kritikken af treenighedslæren, som visse steder er meget voldsom og bramfri, har, hævdes det, været afgørende ikke bare for Lutherforskningen i det 20. århundrede, men for den lutherske teologi i det hele taget. Man har – i Luthers ånd – vægret sig mod at lade teologien tage udgangspunkt i den abstrakte spekulation om Guds indre væren for i stedet at fokusere på Guds handlen med mennesket i Kristus, hvorfor fokus har været på kristologien og på soteriologien, som man typisk har behandlet i etiske og ‘juridiske’ perspektiver.

Men at Luther tager afstand fra at lade

teologien tage sit udgangspunkt i trinitetslæren, betyder ikke, at trinitets-teologien er fraværende hos ham. Tværtimod. Luthers skepsis over for trinitetslæren skal nemlig henføres under det, som L. Grane har kaldt hans antispekulative tendens, og som han har vist er gennemgående i hele forfatterskabet, tidligt som sent. Sagen er, at Luthers åbenbaringsforståelse, hans kristologi og hans soteriologi er spundet ind i trinitariske refleksioner. Når Luther adresserer spørgsmålet om Faderens retfærdiggørelse af mennesket ved Sønnen, bevæger han sig gang på gang, særligt i sine sene skrifter, ind på redegørelser for den immanente dynamik i treenigheden. Luthers begreber om væsensenhed (*homoousi*) og kommunikation (*communicatio*) er forankrede i en særlig forståelse af den immanente kommunikation mellem trinitetens tre personer. Blandt andet skriver han i *Bekendtnis-delen af Vom Abendmahl Christi*: „Erstlich gleube ich von hertzen den hohen artickel der gottlichen maiestet/ das vater/ son/ heiliger geist drey unterschiedliche personen/ ein rechter/ einiger/ naturlicher/ warhafftiger Gott ist/ schepfer hymels vnd der er erden“ (Allerførst tror jeg af hjertet på den høje arti-

kel om den guddommelige majestæt, at Faderen, Sønnen, Helligånden som tre adskilte personer er en rettelig, er én naturlig, sand Gud, skaberen af himlen og jorden).

I beskæftigelsen med Luthers treenighedsteologi står vi altså umiddelbart over for en vis ambivalens, som ved nærmere eftersyn viser sig at have at gøre med den fundamentalteologiske problemstilling: hvad er teologiens udgangspunkt? Ifølge Luther er kristologien udgangspunktet, deri har det 20. århundredes Lutherforskning og lutherske teologi i bred forstand ret, men ønsker vi at udrede den, bliver vi nødt til at studere Luthers begreb om Guds indre væren, og det er trinitarisk.

Deus verbosis. Trinitet som samtale

Hvis Luther vægrer sig mod at lade trinitetsteologien tage udgangspunkt i det doktrinært abstrakte, hvordan begriber han den så? Hvad er forholdet mellem immanent og økonomisk trinitet ifølge Luther, og hvad betyder det for forståelsen af åbenbaringen? De spørgsmål har jeg sat mig for at undersøge i ph.d.-afhandlingen *Martin Luther og treenigheden* ved Afdeling for Systematisk Teologi. Spørgsmålene er begyndt at dukke op i den nyere Lutherforskning, siden den såkaldt nyere finske Lutherforskning (som ikke er så ny mere) i sin egen selvforståelse genopdagede Luther som trinitetsteolog. Sideløbende hermed er det sket et *turn* i den tyske Lutherforskning i kølvandet på, at P. Ricœur og E. Jüngel i 1970'erne gjorde opmærksom på metaforens og dermed sproglighedens betydning for Luthers teologi. Luther tager ikke udgangspunkt i treenigheden som en abstrakt doktrin, men hvordan

behandler han den så? Svaret er, at Luther på afgørende steder i de trinitetsteologiske redegørelser i sine sene skrifter beskriver treenigheden som en immanent samtale i Gud. Det skal forstås på den måde, at Guds treenighed kommer til udtryk i og som tale. I en udlægning af Genesis 1,1-8 fra 1523 udlægger Luther skriftstedet „og Han så, at det var godt“ således, at den, der taler, er Faderen, Ordet er den anden person, og det at se, tilbagevirkningen i Gud, er Åndens moment. J. Ringleben finder i dette syn på treenigheden en væsentlig kontrast til et aristotelisk gudsbegreb: „Som bekendt er for Luther den kristne Gud som evangeliets Gud væsentligt *Deus verbosis* (..) nemlig til forskel fra Aristoteles' '*Deus mutus*'(...) Således er Gud i sin væren en talende Gud – talende i skabelsen og til os mennesker –, altså i al væsentlighed en „taler“ (Dictor)“. Spørgsmålet er nu, hvilken rolle Luthers forståelse af Gud som en trinitarisk *Deus verbosis* spiller for hans forståelse af åbenbaringen.

Trinitet og åbenbaring

R. Jenson har i bogen *Den treenige identitet* (dansk oversættelse 2008) peget på sammenhængen mellem Luthers trinitetsteologi og åbenbaringsforståelse. Ifølge Jenson afspejler Luthers udlægning af triniteten det åbenbaringsteologiske grundsynspunkt, at Gud afviser at blive begrebet af andre formidlende instanser end sig selv. Ifølge Jenson mener Luther ikke, at mennesket skal lede efter Gud „som han er i sig selv“ bag ved åbenbaringen i Kristus. Når Luther kalder Gud „usynlig“, „ulegemlig“ og „uudsigelig“, betyder det ikke, at han ikke er fuldt og helt åbenbaret i Kristus. Inkarnationen er

ikke en vilkårlig attribut ved Faderen, men hans måde at udtrykke sit væsen på. Derfor er skabelseslære og kristologi to sider af samme sag, og hvis ikke de ses sådan, ledes mennesket til at lede efter Gud „bag ved“ åbenbaringen. For når Luther beskriver Gud som en, der skjuler sig selv, mener han ikke en skjulthed, der er tilvejebragt af metafysisk afstand. Tværtimod. Gud skjuler sig ved sin nærhed, idet Luther beskriver ham som den, der ved sin ånd bevirker alt i alle. I min afhandling bruger jeg Jensons kobling mellem trinitet og åbenbaring til at kaste nyt lys over det kæmpemæssige forskningsfelt, som spørgsmålet om Luthers åbenbaringsbegreb og hans behandling af Guds skjulthed udgør.

Perspektiverne for mit arbejde

Ud over den i det ovenstående beskrevne forbindelse mellem Luthers forståelse af trinitet som immanent samtale og hans åbenbaringsforståelse og behandling af spørgsmålet om Guds skjulthed har mit arbejde en række perspektiver af fundamentalteologisk og metadogmatisk karakter, hvoraf nogle allerede er antydede, og som er internt forbundne. Disse perspektiver beror alle på spørgsmålet om, hvor teologien skal tage sit udgangspunkt.

1) U. Asendorff har hævdet, at den adækvate ramme at forstå Luthers treenighedsteologi i er Hegels logik – mens Kant og Aristoteles er inadækvate, og at årsagen til Luthers polemik mod Aristoteles skal findes i denne inkommensurabilitet. På den baggrund bør man undersøge, om Asendorfs tese kan udvides til ikke blot at gælde Luthers forhold til Aristoteles selv, men også skolastikken.

2) Mit udgangspunkt er som sagt at behandle Luthers trinitetsforståelse med hans forståelse af Gud som trinitarisk *Deus verbosis* som primus motor. Det er jeg ikke den første, der gør, og den foregående Lutherforskning, som mit arbejde i særligt høj grad beror på, har påpeget, at Luthers trinitetsforståelse lægger grunden til en ikke-essentialistisk, men ekspressivistisk teologi. Altså at udgangspunktet for granskningen af triniteten netop ikke bør være abstrakt hjernesvind over Guds indre væren, men i stedet må tage udgangspunkt i det, Luther opfatter som Guds selv-udtrykkelse. Den ekspressivistiske gudsofattelse, som blandt andet G. Bader og J. Ringleben finder hos Luther, har betydet, at de har været optaget af relationen mellem Luther og Hegel og af Luthers betydning for den tyske idealisme i det hele taget. Jeg har tidligere arbejdet med den amerikanske pragmatistiske filosof C. S. Peirce, og for mig er det tydeligt, at der i Luthers teologiske ekspressivisme ikke blot tegnes linjer til den tyske idealisme, men i høj grad også til den amerikanske pragmatisme, og at en undersøgelse af denne forbindelse vil kunne udvide vores forståelse af Luthers trinitetsteologi.

3) Endelig peger mit projekt i to tilsyneladende modsatte, men begge meget interessante, retninger i spørgsmålet om teologiens forhold til metafysikken. Heller ikke spørgsmålet om metafysikkens status i Luthers teologi er uopdyrket terræn. Langt fra. Det samme gælder spørgsmålet om Luthers forhold til substans- og personbegrebet. Men også på disse områder mener jeg, at arbejdet med Luthers opfattelse af trinitet som samtale åbner nye, interessante perspektiver.

Denne del af mit arbejde er endnu i sin helt tidlige fase, men umiddelbart ser det ud til, at Luthers forståelse af triniteten som immanent kommunikation på den ene side mere end antyder en metafysisk gudsforståelse i betydningen, at Gud er til forud for og uafhængig af menneskets erkendelse. På den anden side afværges Luther med sin beskrivelse af trinitet som samtale en klassisk metafysisk substans-tænkning, hvor hver person i triniteten tildeles forskellige substantielle træk. For ifølge Luther er Faderen kun Fader qua sin relation til Sønnen. Ligeledes er Sønnen kun Søn i kraft af sin relation til Faderen, mens trinitetens tredje person – for at blive i sproget fra det ovenstående citat fra Luthers udlægning af 1. Mosebog 1,1-8 fra 1523 – er tilbagevirkningen i Gud, altså selvrefleksionen, og som sådan måske det element eller moment i gudsbegrebet, der gør den immanente trinitet i stand til at gribe ud over sig selv, altså det, der udgør forbindelsen mellem den immanente og den økonomiske trinitet. I denne afvisning af substans-tænkningen

er Luther altså pudsigt nok på linje med metafysikkritikken efter Nietzsche og Derrida, som netop beror på en skepsis over for filosofisk og teologisk substans-tænkning.

Målet med mit arbejde er at samle de her skitserede perspektiver, som en undersøgelse af Luthers forståelse af treenighed som immanent kommunikation åbner. Mine primære kilder findes som sagt mestendels i den sene del af Luthers forfatterskab. En undtagelse er den ovenfor nævnte sermon over 1. Mosebog 1,1-8 fra 1523. Derudover bruger jeg som sagt *Bekendtnis*-delen af *Vom Abendmahl Christi* fra 1528, Luthers udlægning af 1. Mosebog 1,1-8 fra *Den Store Genesisforelæsning* (1535) samt i et omfang, jeg endnu ikke er klar over, Luthers sene trinitariske disputationer. Dette gør det oplagt at undersøge en eventuel udvikling i Luthers syn på treenigheden, især centreret omkring, hvad de erkendelser af hermeneutisk art, Luther gør i 1528-skriftet, betyder for hans syn på treenigheden.

Uddannelsesislam – et greb om det islamiskes udfoldelse i skolen på Zanzibar

Af ph.d.-stipendiat, cand. mag., MA Afrikastudier, Julie Sommer von Würden

Som mange andre steder i Afrika anses uddannelse og skolegang på Zanzibar for at være et centralt svar på statslige udfordringer og ambitioner om social velfærd. Hidtil

har forskning ikke været rettet specifikt mod, hvordan skoleinstitutioner på Zanzibar uddanner medborgere og bidrager til at danne unge sociale identiteter i en islamisk kontekst. Med fokus på kulturel produktion og betydningsdannelse i forbindelse med statsreguleret skolegang, og nærmere betegnet islamiske og sekulært-orienterede skoler i Zanzibar by, søger jeg at generere viden om, hvordan det islamiske udfolder sig i en skole- og uddannelseskontekst. Med udgangspunkt i en Pierre Bourdieu-inspireret forståelse af kultur (som det dominerende og legitime, knyttet til anerkendelse og gradueret værdisættelse i forhold til socialhistorie) indtager jeg en tilgang til skolen som ikke alene reproducent af en omgivende kultur, men også som producent heraf.

Samtidig forstås skolens aktører som medproducenter, formere og omformere af kultur. Ved at kombinere etnografiske feltstudier med uddannelsessociologiske perspektiver søger jeg i ph.d.-projektet svar på, hvordan skoler kulturelt producerer islamiske og dannelsesmæssige ideer, sociale identiteter og indholdsmæssige former, og hvordan unge skoleelever selv er involverede i sådanne identitetsdannede- og vidensproducerende processer. Centrale spørgsmål er: Hvad foregår der i skolerne og i den pædagogiske praksis? Hvilke kulturelle dannelseskategorier og faglighedskategorier opererer i skolerne? Hvilken rolle spiller islam i skolerne curriculum, i praksis og mere overordnet i uddannelsen af unge skoleelever som statens medborgere? Projektets udgangspunkt er, at hvad der er „på spil“ i forhold til islam og kulturel dannelse i skolerne, må ses i lyset af socialhistoriske processer. Det skal ses som noget, der opererer og produceres uden for skolerne og samtidig som noget, der ikke alene transformeres, men også produceres i skolerne og deres praksis. Samtidig rækker „det der sker“ i skolerne poten-

tielt ud over skolernes praksis og ændrer livet for eleverne som unge zanzibariere mere generelt.

Skolen som scene for forhandling af forskellige former for islamiskhed?

Skolen i Zanzibar by har historisk været influeret af mange forskellige statsformer. Arabiske sultanater, den britiske kolonimagt og postkolonitidens mangeartede regeringsformer har alle været med til at sætte deres præg på skolens curriculum, mål og idegrundlag. Ligeledes har disse statsformer været centrale for at sætte rammerne for det politiske og urbane liv, for at forme samfundsmæssige ideer om anerkendelsestilmåling, klasser, race, etnicitet og køn og for at værdiansætte en overklasse-knyttet *arabiskhed* og dennes islamiske livsstil som noget særligt efterstræbelsesværdigt.

Historiske analyser af materiale indsamlet under mine tidligere feltophold på Zanzibar (2005/07) viser, hvordan Zanzibars forskellige statsformer, herunder ikke mindst den britiske kolonimagt, har været medvirkende til at promovere bestemte islamiske kategorier og gøre dem anvendelige for statslige ambitioner og projekter. Dette ikke mindst gennem et skolesystem, der opdelte eleverne i *racer*, hvor elever med *arabisk* og *indisk* baggrund rangerede over elever med *afrikansk* baggrund. Endvidere peger mine praktikorienterede analyser på, hvordan den historisk set sekulært-orienterede skole i sin nuværende udformning er scene for produktion af nye og forandrede islamiske former. Således har jeg i den statslige skole indkredset en islamform – hvad jeg betegner en *uddannelsesislam*. Denne uddannelsesislam er at forstå som

en kvindelig pænhedsform knyttet til seksuel moralsk pænhed og kontrol, som udgør en del af en statslig orienteret strategi centreret omkring „kvinders ret og ligestilling“, der orienterer unge middelklasse-kvinder mod uddannelse og karriere i den zanzibariske stat. Som islamform er denne uddannelsesislam indlejret i historien og historisk forankrede ideer knyttet til anerkendelsestilmåling, sociale klasser – og en overklasse-knyttet *arabiskhed* og dennes islamiske livsstil samt ideer om køn og „skole“. Samtidig bliver den også til i skolens praksis og igennem unge kvindelige elevers egne fremtidsorienterede strategier, der retter sig mod løsrivelse fra social kontrol, social opstigning og lykke, der af de unge kvinder selv i høj grad sættes lig et job i staten. Som en islamisk moralskhed i sammenhæng med skole kan denne uddannelsesislam forstås som strategi til forandring og frigørelse for unge middelklasse-kvinder indrammet af et statsligt velfærdsprojekt. Identifikationen af en sådan uddannelsesislam peger potentielt på forekomsten af en række af (nye) islamformer, på islams kontinuerlige foranderlighed i sammenhæng med skolen og skolens aktører samt på nye forståelser af islam og stat.

Inden for den internationale uddannelsessociologiske forskning har nyere forskning peget på, hvorledes der er potentiale i at studere skolen som en institution, der ikke alene reproducerer, men også selv producerer kulturelle former og sociale klassifikationer. Med fokus på den danske skole har uddannelses- og religionsforskeren Mette Buchardt vist, hvordan muslimskhed pædagogiseres, og hvordan religion derigennem produceres i klasserummet. I den Syd- og Afrikaori-

enterede uddannelsesforskning har forskere ligeledes sat fokus på at skabe mere empirisk baseret viden om skolens betydning, mens flere forskere samtidig har vist, at der er viden at hente ved at synliggøre børn og unge som sociale aktører. Skole- og uddannelsesforskningen på Zanzibar har hidtil været domineret af udviklingsorienteret arbejde, der, som oftest forankret i en udviklingsoptik af normativ karakter, har et rent politisk sigte. Enkelte historikere og antropologer har arbejdet med Zanzibars uddannelseshistorie. Her må tyske Roman Loimeiers arkivbaserede forskning i den islamiske uddannelseshistorie anses for at være det mest omfattende. Akademisk uddannelsesforskning, der ser på, hvad der foregår i skolerne, er dog fortsat et område, der kaldes på nærmere udforskning. Det er netop på det område, at dette ph.d.-projekt ønsker at bidrage.

Med et blik på skolen som en konkret manifestation af samfundet (og dermed som både socialt struktureret og socialt strukturerende) retter jeg fokus mod islamiske skoler og sekulært-orienterede skoler, deres institutionelle logikker og uddannelsesmæssige indhold samt måden elever „bliver til“ på, i de forskellige skoletyper. I sammenhæng hermed adresserer jeg, hvordan det, der finder sted i skolernes praksis, indvirker på skoleelevers liv uden for skolen, og dermed, hvordan skoleleverne i deres hverdagsliv og i deres tænkte, følte og erfarede liv trækker (og ikke trækker) på skolens værdier og kategorier, samt hvordan skoleleverne (med forskellige udgangspunkter) former skole uden for skolens fysiske rammer. Hvordan „det der sker“ i skolen bliver til egentlige kulturelle dannelses-

kategorier, indkredses dermed både som et spørgsmål om, hvordan skolen former elevernes levede liv, men også om, hvordan skoleelevernes levede liv influerer på skolen.

I det kommende feltarbejde, som ph.d.-projektet baserer sig på, udvælger jeg specifikt to skoler i Zanzibar byområde. *Den ene skole* er den islamiske skole kaldet „Islamic College Unguja“, der ligger i området Mazizini i Zanzibar by. Islamic College Unguja hed tidligere „the Muslim Academy“ og er i dag både en sekundærskole og et lærerkollegium. Skolen har en interessant historisk baggrund og udgør en oplagt islamisk skolecase. Som den første islamiske institution for højere læring på Zanzibar har skolen været yderst central for historiske magtkampe mellem staten og det islamiske samfund og for forskellige fortolkninger af islam. *Den anden skole* har jeg endnu ikke udvalgt, men det bliver en sekulært-orienteret skole.

I de konkrete undersøgelser af skolerne anlægger jeg overordnet tre perspektiver: et institutionelt, et erfarings-orienteret samt et historisk perspektiv. De tre perspektiver bidrager samlet til at indkredse, hvad der strukturerer og transformerer den pædagogiske praksis. Hvor det institutionelle perspektiv er rettet mod at indfange anerkendelse og legitimitet i forhold til elevopførelse og social adfærd, indkredse indhold samt de kategoriseringspraktikker, der er på spil i skolen, er det erfarings-orienterede perspektiv rettet mod elevernes erfaringer og måden, skolens kategoriseringer sættes i spil i skolelevernes liv uden for skolen. Det historiske perspektiv indkredser historiske kategoridannelser knyttet til historiske

magtkampe mellem skolen og andre institutionelle niveauer, og læst „nedefra“ gennem historiske aktører. Det historiske perspektiv tjener derved som baggrundstæppe for at forstå det, der foregår i skolen, og for undersøgelserne rettet mod praksis og skolens aktører. Det empiriske materiale, som undersøgelsen stiler mod, er klasserumsobservationer, interviews, spørgeskemabesvarelser, deltagerobservationer over en længere periode samt historiske dokumenter, forskningsarbejder og livshistorier.

På baggrund af feltarbejdet er min ambition at indkredse, hvilken rolle skolen og de her involverede aktører, indta-

ger i udfoldelsen af forskellige former for islamiskhed og kulturel dannethed, og i forlængelse heraf at diskutere, hvorvidt, og i så fald hvordan, skolen kan forstås som scene for forhandlinger af islamiske kategorier. Derved vil jeg i den kommende afhandling søge at give et bud på, hvordan den zanzibariske stat gennem skolen skaber viden om og uddanner medborgere og unge identiteter, og hvordan skolen og de unge selv er medskabere af disse. Hermed afsøger projektet viden om islam, uddannelsesislam, som denne produceres gennem statslig skolegang og „nedefra“ gennem aktører og praksis.

Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter

Af rektor, ph.d. Hans Vium Mikkelsen

Fusionering af de pastorale uddannelser i folkekirken

Fra 1. januar 2014 er der med etableringen af Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter (FUV) sket en sammenlægning af Folkekirken Institut for Præster i København og Aarhus samt Teologisk Pædagogisk Center i Løgumkloster. Der er tale om afslutningen på en længere proces, idet der oprindeligt har været tale om fem små institutioner med fem rektorer og syv lektorer.

Sammenlægningen dækker den forbedrede uddannelse for præster (pastoral-seminarierne), den obligatoriske (både for præster og provster) og den frie efteruddannelse (kurser udbudt af TPC). Den nye organisation tilføjes endvidere to Centre: et Center for Viden og Udvikling samt Konfirmandcenteret. Det samlede FUV har dermed fokus på både undervisning og viden. Den nye organisation er struktureret efter funktion frem for lokalitet, idet de to hovedområder uddannelse og viden angår alle tre lokaliteter (Århus, København, Løgumkloster). Rent organisatorisk har rektor base i Løgumkloster, medens koordinator for Viden og Udvikling er placeret i Aarhus, og koordinator for Uddannelse i København. Det er be-

styrelsen, som har ansvaret for den strategiske planlægning af FUV.

Etablering af Center for Viden og Udvikling

Den nye struktur indebærer en mere samlet koordinering af de forskellige aktiviteter inden for såvel uddannelse som viden samt mulighed for i højere grad at bruge ressourcer på tværs af organisationen. Selv om jeg i det følgende fremhæver etableringen af det nye Center for Viden og Udvikling, er det afgørende at være opmærksom på, at de to områder Viden og Uddannelse skal indgå i et tæt samspil med hinanden, således at alle lektorer i organisationen både har et ansvar for uddannelse og viden. Vidensdelen udgør altså andet og mere end mulighed for at drive empirisk teologi; vidensdelen implicerer også fokus på en fælles faglighed på tværs af de tre geografiske placeringer.

Med Centeret for Viden og Udvikling har folkekirken fået mulighed for selv at iværksætte og understøtte undersøgelser samt at få et landsdækkende center, som kan sikre en bedre deling af viden på tværs af stifter og fagområder. Centerets opgaver vil spænde fra kirkestatistik, em-

piriske undersøgelser og bearbejdning, til teologiske refleksioner over forholdet mellem kirke og samfund, tro og kultur. Ud over opbygningen af Centeret for Viden og Udvikling er det også nyt, at Konfirmandcenteret bliver en del af FUV. Vi glæder os meget til dette samarbejde, som allerede er kommet godt fra land. For at få et indblik i Konfirmandcenterets vidensdeling, se www.konfirmandcenter.dk.

Pilotprojekter

Som en del af optakten til dannelsen af det nye FUV har de pastorale uddannelser iværksat forskellige pilotprojekter og prøveordninger, der som et gennemgående element har haft fokus på overgangen fra studie til praksis, herunder fokus på, hvordan teori og praksis tænkes bedst sammen, samt muligheder for at inddrage det lokale arbejdsfællesskab i overgangen fra studier til embede. Disse erfaringer skal inddrages i den kommende opgave: at nytænke forholdet mellem den forberedende uddannelse og den første opfølgende efteruddannelse. Et andet stort satsningsområde er den nye strukturering af provsternes obligatoriske efteruddannelse, der består af et tre-årigt uddannelsesforløb med afsluttende, individuel opgaveskrivning.

Samarbejde med de teologiske uddannelser på universiteterne

Særligt efteruddannelsen har haft tradition for et godt og udbytterigt samarbejde med de to teologiske uddannelser på universiteterne. Det har hidtil primært drejet sig om deltagelse i og afholdelse af kurser. Som noget nyt vil der også blive mulighed for at samarbejde om forskning,

særligt i empirisk teologi. Flere af de projekter, som har modtaget midler fra Folkekirkens Videnspulje, har afsæet i det universitære undervisnings- og forskningsmiljø. Med dannelsen af FUV er der mulighed for, at folkekirken både kan indgå i og selv initiere landsdækkende undersøgelser – herunder at indgå i et samarbejde med universiteterne. Videnscenteret har fx planer om at oprette en database for potentielle emner, der både kan være oplagte som studieprojekter i forbindelse med præsternes studieorlov og som temaer for emnekredse eller specialer på universiteterne. Centeret for Viden og Udvikling vil her kunne indgå i et samarbejde med de studerende om fremskaffelse af de fornødne empiriske data.

FUV ønsker at fastholde og udbygge det gode samarbejde med de teologiske uddannelser på universiteterne. Vi er pt. involveret i to mastersforløb i henholdsvis sjælesorg og homiletik ved Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet. Herudover har vi indgået en aftale med Det Teologiske Fakultet, København, om at være medudbyder af ét masterforløb om året, hvilket både indebærer, at dele af undervisningen afholdes som internatskursus i Løgumkloster, og at undervisere fra FUV er med til at planlægge og udbyde uddannelsesforløbet. Endvidere vil vi gerne indgå i et samarbejde med universiteterne om fælles udbud af pastoralteologiske dagskurser. Det er vores opfattelse at FUV's primære opgave er at være med til at kvalificere den teologiske tænkning og praksis gennem undervisning, netværk, undersøgelser og vidensdeling. Og dette vil vi meget gerne gøre i et tæt samarbejde

med universiteterne – et samarbejde, som vi har en mangeårig tradition for i undervisningsdelen.

Kommende kurser

Jeg vil til sidst tillade mig at opfordre til at tage et kig på vores nye kursusprogram, som spænder vidt fra rockpoesi til

Johannesevangeliet, fra troslaboratorium til kirkelig undervisning af opmærksomhedsforstyrrede, fra Hannah Arendt til de syv dødssynder. Se: www.tpcloegumkloster.dk. Flere af kurserne bliver vanligt overtegnet, hvorfor det er en fordel at melde sig til så hurtigt som muligt.

Nye muligheder i efter- og videreuddannelse: masterspor

Af lektor, dr theol.h.c. Hans Raun Iversen

„Det Teologiske Fakultet ser det som en central opgave at bidrage til, at der opretholdes et højt teologisk niveau blandt folkekirkens præster. Den solide grund lægges gen-

nem bachelor- og kandidatuddannelsen i teologi, men fakultetet har derudover en række tilbud, hvorigennem teologiske kandidater kan vedligeholde deres faglige viden og kvalifikationer. [Det drejer sig både om] studier, der genoptager emner fra kandidatuddannelsen (efteruddannelse), og [...] om uddannelsesforløb, der sigter mod nye, supplerende kompetencer (videreuddannelse).“

Sådan skrev fakultetets dekan og studieleder i et brev til folkekirkens provster den 2. april 2014. Her blev fakultetets nye efteruddannelsesstrategi præsenteret. Den omfatter både gammelt og nyt.

Det Teologiske Fakultet har udbudt kurser på Åbent Universitet efter „tomplads-ordningen“ siden begyndelsen af 1990'erne – efter flere forskellige modeller. Siden 2001 har vi – som de første i

landet – udbudt individuelt tilrettelagte, såkaldt fleksible masterstudier. Fra januar 2013 har der under studieordningen for teologi været udbudt tre kurser i sjælesorg, der har kunnet indgå i et individuelt masterforløb, og fra 2014 ligeledes kurser i homiletik. Ved omorganiseringen af fakultetets ÅU-virksomhed i år er der dels oprettet et samlet efter- og videreuddannelsesudvalg for hele fakultetet, dels tilstræbt en koordinering af det kursusudbud, der kan tilrettelægges fleksible masterforløb indenfor.

Fakultetet har p.t. ca. 75 masterstuderende indskrevet fordelt med knap 60 i teologi og de øvrige i Afrikastudier. Man har efter bekendtgørelsen lov til at bruge op til 6 år på gennemførelsen af masteruddannelsen, der er normeret til ét års fuldtidsarbejde. I foråret 2014 havde fakultetet som helhed henvend hundrede ÅU-kursister, der ligeledes fordelte sig på kurser under hhv. teologi og Afrikastudier.

Elleve masterspor og flere på vej

De relevante kurser under teologi- og Afrikauddannelsen samler sig tematisk i elleve kursusrækker, der kan bruges som

så kaldte masterspor, som man kan følge, når man tilrettelægger sin masteruddannelse. Stikordagtigt drejer det sig om Afrika, Beredskabspræster, Kierkegaard, Grundtvig, Homiletik, Kultur- og religionsmøde, Kunst og Kristendom, Participation/deltagelse, Reformation, Sjælesorg og Værnspræster. Kurserne er foruden på www.kurser.ku.dk beskrevet på hjemmesiden http://www.teol.ku.dk/uddannelser/efter_og_videreuddannelser/. Efter beslutning i EVU-udvalget arbejder vi frem mod kursusrækker i liturgi og islamstudier, som gerne skulle være med i udbuddet fra næste forår.

En afgørende forskel mellem kurser på universitetet og de fleste andre steder er, at al undervisning og eksamen på universitetet er statsligt anerkendt. Har man fx en mastergrad, anerkendes ens kvalifikationer inden for gradens emneområde på niveau med en kandidateksamen. For både den videreuddannelsesøgende og arbejdsgiveren, som måske betaler eller giver tilskud, er det ofte vigtigt med en sådan kvalifikationssikring. Der vil naturligvis fortsat også være andre former for efter- og videreuddannelse. Der er i folkekirken fuld enighed om, at Teologisk Pædagogisk Center, som nu er blevet en del af Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter, fortsat skal være på banen med mange forskellige slags tilbud til præster og andre kirkeligt ansatte.

Det har været en af de store fornøjelser i arbejdet med vores nye masterspor, at flere af dem er udviklet sammen med TPC, har medvirken af lærere fra TPC og ganske ofte også foregår i Løgumkloster med de fordele, det indebærer. Ansvar for kurserne har Studienævnet for Teologi. – Det er mit håb, at det eksterne sam-

arbejde kan udbygges yderligere via FUV's uddannelseskoordinator, som vi kan overveje fremtidige planer med. Måske kan vi nå frem til en fælles annoncering, så brugerne på et og samme sted kan få et samlet overblik over deres muligheder for teologisk efter- og videreuddannelse. For indrømmet: For efter- og videreuddannelsesfronten udgør kommunikationen til de potentielle kursister en af de hurdler, som vi endnu ikke har fundet den perfekte løsning på.

Studiemiljøet

En afgørende faglig fordel ved universitetets efter- og videreuddannelse, som vi hæger meget om, er, at al undervisning er forskningsbaseret. Vi inddrager meget ofte gæstelærere med erfaringer fra praksis – og vi inddrager ikke mindst deltagerne egne erfaringer. Men vi har altid en forsker som hovedlærer og søger i det hele taget at inddrage de bedste forskere på området, både danske og udenlandske. At der arbejdes tværfagligt, så lærerne kommer fra alle relevante fagområder, er en selvfølge. Hertil kommer, at vi er ved at finde en form, så deltagerne, ifølge evalueringer og mange udsagn, virkelig oplever, at efter- og videreuddannelsen giver dem et fagligt løft.

For det første lægger vi vægt på, at vi har forberedt et centralt fælles materiale, der studeres forud for undervisningen, som meget ofte leveres i kompaktform (typisk over to uger i januar, juni, august eller november). Det giver undervisningen en stærk fælles, faglig platform. For det andet skal der arbejdes videre under individuel vejledning efter undervisningen. De opgaver på 12-15 sider, der skal afleveres, er en lejlighed for at fastholde

og uddybe det, man har lært, på en måde, så det tænkes sammen med ens egen arbejdssituation. Det samme gælder afgangsprojektet for masterstuderende. For det tredje føres der blandt deltagerne på holdet strikte faglige samtaler ikke blot under, men i høj grad også efter undervisningen. Vi prøver at skaffe plads til workshops, så deltagerne kan udvikle fx undervisningsstof, der er grydeklar til brug. Men den afgørende styrke er, at teologien bringes i spil, så det er den teologiske faglighed, der opkvalificeres som en ressource midt i de udfordringer, man står i til daglig.

Hvorfor arbejde med efter- og videreuddannelse?

Jeg har været formand for udvalget for præstekurser siden 1995 og har sagt ja til at være med til at løbe det nye fakultetsudvalg for efteruddannelse i gang. Der er masser af andre ting at engagere sig i på dagens universitet – foruden løbende undervisning og forskning, tværfaglige projekter af mange slags, internationalisering, samarbejde med mange slags eksterne instanser, universitetspolitik m.m. Ingen kan være med i det hele. Når jeg har prioriteret en god del af min tid til udbygningen af efter- og videreuddannelsesvirksomheden på fakultetet, har det især tre grunde:

Fakultetet har også i mine øjne et medansvar for at fastholde det teologiske niveau i den danske præstestand. Selv om præsters arbejde ikke lever af teologi

alene, kan man godt frygte en fremtid, hvor præster ikke er teologisk på højde med de mange ændringer, der drøner derudad i kirke og samfund. Jeg tilføjer imidlertid gerne, at arbejdet med efter- og videreuddannelse, som de fleste lærere har været involveret i gennem de sidste 20 år, også har en gavnlig virkning på fakultetet. Møder man som lærer hele tiden dygtige praktikere, der vil have teologien tænkt igennem i forhold til konkrete erfaringer fra fx præstearbejde, har det en god indflydelse på fakultetets forskning og uddannelsesvirksomhed. Hertil kommer endelig, at virksomheden bidrager på indtægtssiden, selv om der målt i kroner og ører næppe er tale om nogen overskudsvirksomhed. Efter- og videreuddannelse er en god satsning for fakultetet.

Priser og formalia:

Deltagelse i et enkelt ÅU-kursus koster p.t. 3.000 kr. pr. kursus (à 15 ECTS). En masteruddannelse omfatter tre kurser og et afgangspjækt (alle à 15 ECTS). Indskrivning som masterstuderende koster 6.000 kr., afgangspjækt og eksamen koster 10.000 kr. Hvis man opfylder optagelseskriterierne, kan man således blive master fra Det Teologiske Fakultet for 25.000 kr. Optagelse på masterprogrammet sker i henhold til en individuel studieplan, der skal anbefales af en faglærer, der ofte også vil være vejleder på hele forløbet, evt. til og med afgangspjæktet.

Det Teologiske Fakultet Efter- og Videreuddannelsesudvalg 2014-16:

Eksterne medlemmer er: sognepræst Rasmus Nøjgaard, provst Eigil Lundholm Saxe, biskop Peter Fischer-Møller, sognepræst Signe Malene Berg, (udpeget af Den danske Præsteforening), seminarielærer og valgmenighedspræst Laura Lundager Jensen, gymnasielektor Jakob Schow-Madsen, sagkyndig på Afrikaområdet, adjunkt ved Forsvarsakademiet Thomas Mandrup.

Interne medlemmer er afdelingsleder Carsten Selch Jensen, AKH, Heike Omerzu, ABE, Jakob Wolf, AST, og centerleder Stig Jensen, CAS, samt kommunikationsmedarbejder Lykke Fabricius Port, fuldmægtig Anja Mee Foldberg, lektor Pia Søltøft, der er medlem af KU's udvalg for EVU, lektor Anders Holm, der koordinerer gymnasiekurser, professor Marlene Ringgaard Lorensen, der forestår masterforløbvejledning m.v., og Hans Raun Iversen som formand.

Frem med sproget

Af professor, dr.phil. et theol. Troels Engberg-Pedersen og professor, dr.theol. Mogens Müller

En gang imellem kan der være grund til at markere noget, som man gør godt, selv om det jo ikke rigtigt hører til god stil herhjemme. Her drejer det sig om studieordningen ved Det Teologiske Fakultet med særligt henblik på de tre antikke sprog: hebraisk, græsk og latin. Hvad studieordningens vise mødre og fædre har gjort af godt her, er, at de har bestemt, at alle teologer, der er uddannet ved Københavns Universitet, skal kunne en passende mængde af de tre nævnte sprog, så de kan læse centrale tekster på originalsproget. Hvad taler for denne ordening? Vi har lyst til at nævne fire gode grunde. Men der er uden tvivl flere.

For det første: Om at læse en tekst videnskabeligt. Faget teologi er i meget vidt omfang et fag, hvor man læser, studerer og reflekterer over tekster. Det er tekster fra Det Gamle Testamente, som er skrevet på hebraisk. Det er tekster fra Det Nye Testamente, som er skrevet på sprog: græsk. (Det samme gælder i øvrigt Det Gamle Testamente i den særlige udgave, der hedder Septuaginta.) Og det er tekster fra den periode af kristendommens historie, der strækker sig fra de første århundredere efter Kristus og op til reformatio-

nen. Disse tekster er skrevet på latin.

Nuvel: Videnskabeligt kan man kun læse på originalsproget. Alle ved, at enhver oversættelse kun er en tilnærmelse. Var der ikke en film, der hed *Lost in Translation*? Det er netop sådan noget, man risikerer, hvis man ikke 'kan sproget', dvs. hvis man ikke kan dykke ned og forstå teksten så at sige på dens eget niveau i den sprogdragt, hvori den direkte fremtræder. Så går der nuancer tabt, alt imens uøjagtighederne hober sig op. Og hvis det gælder i en film, der handler om moderne japansk og amerikansk, ja, så gælder det sandelig langt mere, når man går tilbage i tiden. Mellem oldgræsk og dansk er afstanden nok 50 gange større. Og mellem hebraisk og dansk er tallet nok snarere 100! Kort sagt: Der er virkelig et konkret udbytte af at ofre tid og energi på at lære disse sprog. Man forstår simpelthen teksten bedre, ja, man forstår den faktisk først helt på den måde.

For det andet: Om at forstå kulturen. Hvis man skal forstå fremmedartede tekster – og det *er* Bibelen, selv om den måske forekommer os så velkendt – må man også kende og forstå hele den kulturelle verden, de afspejler, denne verdens kon-

ventioner og grundlæggende tankegange. Man må kunne knække teksternes koder, som er uløseligt bundet til sproget selv. Vores gammeltestamentlige kollega, Søren Holst, har givet et godt eksempel: „Når man 100 gange er stødt på verbet ‘at dømme’ (shapat) i Det Gamle Testaments hebraiske tekst, og hver gang har måttet indstille sine forståelsesantenner på, at ‘dom’ i gammeltestamentlig sammenhæng ikke betyder ‘idømmelse af straf’, men primært ‘det-at-indføre-og-sikre-retfærdighed-mellem-mennesker’, læser man aldrig igen en bibelsk passage om dom på helt samme måde, som før man lærte hebraisk.“

For det tredje: Om at investere tid i teksterne. Vi har mange gange undervist præster, som blev færdiguddannet for 15-20 år siden eller mere. I mellemtiden har de færreste af dem haft det græske Nye Testamente slået op under deres prædikenforberedelse. Og alligevel ‘kan’ de i helt forbløffende grad for eksempel deres Paulus (for nu at nævne ham) – så meget, at man kan gennemføre en samtale om disse svære tekster på et meget højt niveau. Hvoraf kommer det? Jo, de har været pisket til at læse og læse og læse på den græske tekst af apostlens epistler (og hele resten af Det Nye Testamente), fordi det var grundlaget for alt, hvad de så ervedover skulle forholde sig til i deres eksaminer på studiet. Og det sidder fast. Det sidder på rygmarven, så de virkelig ved, hvad de taler om. Anderledes ville det være, hvis de kun havde læst teksterne på dansk. Så ville det være gået meget hurtigere – men så ville det heller ikke hænge ved.

For det fjerde: Om at kunne forstå et ræsonnement om fortolkningen af en

central tekst. Sæt, at man i sit studium har lært, hvad man skulle af sprog. Sæt også, at man sidenhen har ladet det ligge, så man ikke ‘kan’ det sprog længere. Alligevel gælder det, at man vil kunne forstå og følge et ræsonnement om grundsproget, så man på rimelig vis kan tage stilling til, hvem af de lærde der mon har ret, når de er uenige.

Lad os give et konkret eksempel, som den ene af os (TE-P) plejer at fremføre: oversættelsen af Filipperbrevet 2,4. Teksten står på et centralt sted som afslutning på Paulus’ opsummering (2,1-4) af sit budskab indtil nu og som markør af selve indholdet af det, der så omtales i overgangen fra filipperne til Kristus i 2,5 (DO-oversættelsen af 1992): „I skal have det sind over for hinanden, som var i Kristus Jesus (2,5), han, som osv.“ – og så kommer Kristushymnen i 2,6-11. Hvordan oversætter så den af Hendes Majestæt Dronningen autoriserede oversættelse af 1992 det foregående vers, 2,4? Således: „Tænk ikke hver især på jeres eget, men tænk alle også på de andres vel.“ ‘Også’? Skal man altså tænke på de andre – men også en lillebitte smule på sig selv? Var det sådan Kristus gjorde, da han „tog en tjeners skikkelse på og blev mennesker lig“ (2,7) osv.? Det var da besynderligt. Ikke desto mindre er det også sådan, man oversætter i vores nordiske nabolande. Her er svenskerne (autoriseret fra 2000): „Tänk inte bara på ert eget bästa utan också på andras.“ Og her er nordmændene (autoriseret fra 2011): „Tenk ikke bare på deres eget beste, men også på de andres.“ (Husk lige, at ‘dere’ på norsk betyder ‘I’, ‘jer’.) Men intet af dette kan være rigtigt. Svenskerne og nordmændene viser, hvad der er galt, når de oversætter

„inte bara“ og „ikke bare“. Det ville på græsk hedde dette : *mê* (ikke) *monon* (kun). Men nu står der faktisk kun *mê*! Det har den danske oversættelse set – men så oversætter den alligevel, *som om* der også stod et *monon*. Hvorfor dog? Det er, fordi der i sætningens anden halvdel står et *alla kai*, hvor ‘*alla*’ betyder ‘men’. Og så ræsonnerer både svenskere, nordmænd og danskere således: Aha, så er der tale om det meget velkendte udtryk på græsk, *mê monon ...*, *alla kai ...*, som ganske rigtigt betyder ‘ikke blot ...

, men også ...’. Her oversættes *kai* altså med ‘også’. *Men nu står der jo faktisk ikke dette ‘monon’!* Og så betyder *kai* i *mê ...*, *alla kai ...* noget helt andet: ‘ikke sådan-og-sådan, *men lige præcis* sådan-og-sådan’. Så verset skal faktisk oversættes sådan her: „Tænk ikke hver især på jeres eget, men tænk alle tværtimod på de andres vel“. Det er da noget helt andet! Det er faktisk det, man kunne kalde ‘Paulus’ maxime’, som jo lige præcis også udtrykker den holdning, Paulus går videre til at skildre hos Kristus selv.

Novel: Her var der et ræsonnement, som *enhver*, der har haft græsk, men har glemt det siden, ville kunne følge og forstå. Det er ikke sikkert, at de ville være enige. Men de vil kunne slå op i de tilgængelige ordbøger, så de kan verificere, om ræsonnementet har noget på sig eller ej. Og ingen kan da komme og sige, at det er lige meget, om man her oversætter Paulus på den ene eller den anden måde.

Vi kan afrunde denne lovtale for de gamle sprog med et eksempel fra en af de helt store romaner fra det 20. århundrede. Således udgør forståelsen af det hebraiske udsagnsord „timshel“ et af omdrejningspunkterne i John Steinbecks *Øst for*

Paradis fra 1952. Det sker i et forsøg på at genfortælle den bibelske historie om Kain og Abel i et californisk miljø i perioden 1860-1920. Steinbeck vil her fravriste Kain-skikkelsen ondskaben som skæbne ved at afdække en anden tydningsmulighed i bibelteksten. Mennesket er ikke underlagt en tvang, men skal selv stå til regnskab for sine handlinger.

Det kommer frem i Guds tale til den Kain, der er vred over, at Gud ikke tager imod hans offergave. I vores bibeloversættelse hedder det (1 Mos 4,16-17): „Herren sagde til Kain: ‘Hvorfor er du vred, og hvorfor går du med sænket hoved? Hvis du gør det gode, kan du se frit op, men hvis du ikke gør det gode, lurer synden ved døren. Den vil begære dig, men du skal herske over den.’“ Som bekendt slog Kain umiddelbart efter sin bror, Abel, ihjel.

I Steinbecks roman er bonden Adam blevet alene med sine to sønner, Caleb og Aron. Og han har ansat en gammel kineiser, Lee, til at opdrage de to drenge, hvoraf den ene er god som dagen er lang, den anden ubegribelig ond. Så Lee lever midt i „Kain og Abel“ og har netop af den grund gransket i betydningen af ordet „skal“ i slutningen af Guds tale til Kain.

I en samtale med en gæst ved navn Samuel, som han tidligere har diskuteret fortællingen med, gennemgår Lee nu et par foreliggende oversættelser. I den gamle engelske står der „du vil“, hvad der måtte opfattes som et løfte om, at Kain vil overvinde synden. Samuel konstaterer, at sådan gik det jo ikke. Lee fortsætter da med, at han også har fået fat i den amerikanske standardoversættelse, hvor der – i øvrigt i lighed med i vores – står „du skal“. Her bliver det altså en or-

dre. Denne jo ikke helt ligegyldige forskel har nu fået kineseren til at undersøge, hvad der står i originalen, siden det kan oversættes så forskelligt. Han har rådspurgt de ældste vismænd i Lee-slægten, og de fandt spørgsmålet så vigtigt, at de ansatte en rabbiner til at lære dem hebraisk, og Lee lærte med. Efter to års studier kom de til et resultat. „Det guld, vi

gravede op, var ordet ‘du kan’ – du *kan* herske over synden.“ Det glædede i den grad de gamle herrer, som mente, at årene var godt brugt – og som dernæst gik i gang med at lære sig græsk.

Summa summarum (som i øvrigt er latin): Hvor er det godt, at alle teologistuderende skal lære de tre gamle grundprog, hebraisk, græsk og latin!

Efterårsprogram i Teologisk Forening 2014

Tirsdag den 7. oktober kl. 19:30

„von Trier, kønnet og religionskritikken“
med Lilian Munk Rösing & Gitte Buch-Hansen.

Tirsdag den 21. oktober kl. 18:30

(boglancering med efterfølgende reception)
„Afsked med almagten. Et bidrag til det kristne gudsbillede“
med Lars Sandbeck.

Tirsdag den 4. november kl. 19:30

„Arven fra den tyske teologi i det tyvende århundrede“
med Carsten Bach Nielsen og Johanne Stubbe Teglbjærg Kristensen.

Tirsdag den 9. december kl. 19:30

„Det tredje rum hvor troen udfoldes. En empirisk undersøgelse af prædikenen i gudstjenesten“
med Marianne Gaarden.

Fredag den 19. december kl. 18:30

Teologisk Forenings Julefest

Kalender for Det Teologiske Fakultet

Særlige arrangementer og åbne møder ved Fakultetet annonceres under arrangementer på www.teol.ku.dk, i Universitetsavisen, Fakultetets studenterblad og så vidt muligt i Præsteforeningens Blad samt eventuelt i dagspressen.

Ved redaktionens afslutning er der planlagt følgende arrangementer på Fakultetet for efterårssemester 2014. Ændringer i programmet kan forekomme. Yderligere oplysninger om de enkelte arrangementer kan ses på www.teol.ku.dk. Alle arrangementerne er opgivet med præcise minuttal.

Kalender for **Teologisk Forening** se s. 47.

Fredag den 29. august 2014 kl. 13.00

Semesteråbningsforelæsning ved professor mso Anne Katrine de Hemmer Gudme over emnet „Himmelsk føde og forbuden frugt: mad og drikke i Bibelen“.

Sted: Aud. 7, Købmagergade 46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Det Teologiske Fakultet

Onsdag den 3. september 2014 kl. 13.15

Ph.d.-forsvar ved cand.theol. Flemming Kofod-Svendsen „Teologi og konsekvens. Niels Ove Rasmussen Vigilius' teologiske virke med særligt henblik på bibelsyn, kirkesyn, konfessionstroskab, karismatik og samarbejde på den kirkelige højrefløj i sidste halvdel af det 20 århundrede“.

Sted: Aud 7, Købmagergade 46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Det Teologiske Fakultet/Afdeling for Systematisk Teologi

Fredag den 5. september 2014 kl. 13.15

Tiltrædelsesforelæsning v. adjungeret prof. dr. biskop emer. Carl Axel Aurelius med titlen: „Lutherbilden i 1900-talets svenska skönlitteratur“. Efter forelæsningen lanceres og præsenteres fakultetets satsning i forbindelse med Reformationsjubilæet 2017 v. prof. mso Anna Vind, AKH. Efter begivenheden er Afdeling for Kirkehistorie vært ved en reception.

Sted: Aud. 7, Købmagergade 46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Kirkehistorie

Fredag den 19. september 2014 kl. 13.15

Tiltrædelsesforelæsning ved professor mso Iben Damgaard over emnet „Hvilken rolle spiller menneskets værdighed?“

Sted: Aud. 7, Købmagergade 46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Det Teologiske Fakultet/Afdeling for Systematisk Teologi

Fredag den 26. september 2014 kl. 13.15-15.00

GT-seminar ved Dr. Michael Law: Titel: „Solomon and the Transformation of Wisdom in the Hellenistic Age (under Stoic influence)“.

Sted: Oplyses senere

Arr.: Afdeling for Bibelsk Eksegese

Onsdag den 8. oktober 2014 kl. 9-13

Studienævnets temadag: „Gamle og nye hellige tekster“. Dagen vil rumme oplæg om bibelske tekster, korantekster og moderne prædikener ved. bl.a. Pablo Llambias og Thomas Hoffmann.

Sted: Aud. 7

Arr. Studienævnet

Torsdag den 9. oktober til fredag den 10. oktober 2014 kl. 10.15-16

„Imagery in Pre-Modern Poetry. A Global Perspective“. Johannes Pedersen Seminar in Arabic Language and Literature III.

Sted: Lok. 403, Købmagergade 46, 4. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Bibelsk Eksegese

Tirsdag den 21. oktober 2014 kl. 9.00

Aesthetics of Memory. Workshop og ph.d.-kursus.

Sted: Aud. 11, Købmagergade 46, 3. sal, 1150 København K.

Arr.: Claudia Welz/Afdeling for Systematisk Teologi

Onsdag den 22. oktober 2014 kl. 13.15

Markering af Bibelselskabets 200 års fødselsdag: Bibelen i det eksegetiske værksted: Oversættelser og overvejelser.

13.15 Velkomst

Kirsten Busch Nielsen (dekan)

Morten Thomsen Højsgaard (generalsekretær for Bibelselskabet)

13.35 *Det Gamle Testamente på nudansk* Tænkeren tænkte på nudansk, Line Pedersen (sproglig konsulent)

13.50 Patrick og patriarkerne: Hvordan oversætte 1 Mosebog for bogdroppere årgang 2014?, Søren Holst (lektor)

14.05 Diskussion

14.15 Den nye aftale: Bibelens brug mellem autorisation og praksis (arbejdstitel) Leise Christensen (lektor, Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter)

14.45 Kaffepause

15.00 Bibelen i *Bibliana*: At illustrere artikler om Bibelen. En samtale mellem Lejla Morgan (kunsthistoriker) og Finn Damgaard (redaktør).

15.20 Bibelen på tegnsprog: Oversættelsens udfordringer

En samtale mellem Janne Boye Niemelä (formand for Danske Døves Landsforbund) og Geert Hallböck (konsulent på oversættelsen).

15.50 Afrunding

Sted: Aud. 7, Købmagergade 46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Det Teologiske Fakultet/Bibelselskabet

Fredag den 31. oktober kl. 13.15-15.00

GT-seminar ved Post. Doc. Ph.d. Mette Bundvad. Titel: Rum og genopbygning i Zakarias' Bogs visioner.

Sted: Oplyses senere

Arr.: Afdeling for Bibelsk Eksegese

Mandag den 3. november 2014 kl. 15.00-17.00

I anledning af Peter Balslev-Clausens fratrædelse som adjungeret professor i hymnologi ved Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet, og udgivelsen af „Salmesang. Grundbog i hymnologi“ redigeret af Peter Balslev-Clausen og Hans Raun Iversen, inviteres der til salmesang, afskedsforelæsning, boglancering og reception:

kl. 15.00: O kristelighed (N.F.S. Grundtvig, 1824 og 1853)

kl. 15.10: Dekan, professor, dr.theol. Kirsten Busch Nielsen: Velkomst

kl. 15.15: Adjungeret professor, ph.d. Peter Balslev-Clausen: Gudstjenestesang og hverdagsang

kl. 15.45: Du verden i skred (Iben Krogsdal 2013)

kl. 15.50: Forfatter, ph.d. Iben Krogsdal: „Salmesang. Grundbog i hymnologi” – en bog til tiden?

kl. 16.10: Vi synger med Marie (Eyvind Skeie 1980/Peter Balslev-Clausen 1993)

kl. 16.15: Reception

Sted: Aud. 7, Købmagergade 46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Kirkehistorie og Vajsenhusets Forlag

Onsdag den 5. november 2014 kl. 13.15-16.30

Seminar ved lektor, dr.theol. Jakob Wolf. Titel: Løgstrup seminar i anledning af nyudgivelsen af „Ophav og omgivelse“.

Sted: Aud. 7, Købmagergade 46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Systematisk Teologi

Torsdag den 6. november 2014 kl. 10.15-12.00

Seminar ved Rev. Mpho A. Tutu, Episcopal Priest and Executive Director of the Desmond & Leah Tutu Legacy Foundation, South Africa: „Forgiveness and Reconciliation“

Sted: Aud. 11, Købmagergade 46, 3. Sal, 1150 København K

Arr.: Afdeling for Systematisk Teologi

Fredag den 7. november 2014 kl. 13.15

Tiltrædelsesforelæsning ved adjungeret professor, forskningsbibliotekar Christian Gottlieb.

Sted: Aud. 7, Købmagergade 46, 1. sal

Arr.: Det Teologiske Fakultet/Afdeling for Kirkehistorie

Onsdag den 12. november 2014 kl. 13.15-16.00

Seminar ved Rev. Dr. Hadi Ghahntous, Near East School of Theology, Beirut, Libanon:

„We are here for a Purpose – on the Situation of the Christians in the Orient“

Sted: Vær. 319, Købmagergade 46, 3. Sal, 1150 København K

Arr.: Afdeling for Systematisk Teologi

Fredag den 14. november 2014

Representations of the Holocaust in Literature, Art, Music, Film and Monument.

Sted: Oplyses senere

Arr.: Claudia Welz/Afdeling for Systematisk Teologi

Fredag den 14. november 2014 kl. 13.15-15.00

GT-seminar ved Dr. Hadi Ghantous, Near East School of Theology, Beirut: Titel: „Reading the Book of Job with a Middle Eastern perspective“.

Sted: Oplyses senere

Arr.: Afdeling for Bibelsk Eksegese

Tirsdag den 9. december 2014 kl. 13.15

Offentlig forelæsning v. prof. dr. Thomas Kaufmann, Universität Göttingen, med titlen „1517-2017: Challenges and Limitations“.

Sted: Oplyses senere

Arr.: Afdeling for Kirkehistorie

Onsdag den 10. december 2014 kl. 14.00-16.00

Kirkehistorisk seminar om ‘The Concept of Confessionalization’ v. prof. dr. Thomas Kaufmann, Universität Göttingen. Alle interesserede er velkomne.

Sted: Oplyses senere

Arr.: Afdeling for Kirkehistorie

Mandag den 19. januar 2015 kl. 10.15-16.00

Forum for Patristiks januar-seminar. Programmet kan findes på <http://www.patristik.dk> eller ved henvendelse på forum@patristik.dk

Sted: Aud. 12, Købmagergade 46, 4. sal, 1150 København K.

Arr.: Forum for Patristiks initiativgruppe

Publikationer fra Det Teologiske Fakultet

- 42 Niels Valdemar Vinding, *Muslim Positions in the Religio-Organisational Fields of Denmark, Germany and England*. Ph.d.-afhandling. 2013. 272 sider.
- 43 Margrete Syrstad Andås, *Imagery and ritual in the liminal zone. A study of texts and architectural sculpture from the Nidaros province c. 1100-1300*. Ph.d.-afhandling. 2013. 348 sider.
- 44 Diana Rigtrup, *Ritual og Mening. En religionsfilosofisk og ritualteoretisk undersøgelse af ritualets betydning i krisesituationer med udgangspunkt i case-studier af nøddåb*. Ph.d.-afhandling. 2013. 211 sider.
- 45 Christine Tind Johannesen-Henry, *Hverdagskristendommens polydoksi. En empirisk-teologisk undersøgelse af tro i cancerrejsens kontekst*. Ph.d.-afhandling. 2013. 337 sider.
- 46 Søren Holst (red), *Bibelens aktualitet i undervisningen*. Temadag ved Geert Hallbäcks afsked. 2013. 84 sider.
- 47 Ole Nyborg, *Grundtvig og kærligheden. Kærlighedsforståelsen i N.F.S. Grundvigs prædikener*. Ph.d.-afhandling. 2013. 277 sider.
- 48 Kasper Dalgaard, *A Priest for All Generations. An Investigation into the Use of the Melchizedek Figure from Genesis to the Cave of Treasures*. Ph.d.-afhandling. 2013. 249 sider.
- 49 Rose Marie Tillisch, *Ydmygheden er stedet. Kristustro i P.G. Lindhardts (1910-1988) og Bernhard af Clairvaux's (1090-1153) forkyndelse. Appendix: Salmevalg i P.G. Lindhardts prædikener 1953-1984*. Ph.d.-afhandling. 2014. 253 s. + 40 s.
- 50 Therese Bering Solten, *Troens øjeblik. En tematisk, hermeneutisk og genreorienteret studie i N.F.S. Grundtvigs salmer*. Ph.d.-afhandling. 2014. 323 sider.
- 51 Frederik Poulsen, *God, His Servant, and the Nations in Isaiah 42:1-9. Biblical Theological Reflections after Brevard Childs and Hans Hübner*. Ph.d.-afhandling 2014. 276 sider.
- 52 Lauge Olaf Nielsen, *Jean Calvins forsvar for religiøs intolerance i dansk oversættelse*. 2014. 64 sider.

*Det Teologiske
Fakultetssekretariat*

Københavns Universitet
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K

MAGASINPOST
STANDARD

B

POST

PP

DANMARK

Returneres ved varig adresseændring

DET TEOLOGISKE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET
KØBMAGERGADE 44-46
POSTBOX 2164
DK-1150 KØBENHAVN K

WWW.TEOL.KU.DK